

Ευστράτιος Λαμπράκος – Παναγιώτης Μητρούλιας

**ΒΙΒΛΙΟΤΕΤΡΑΔΙΟ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ
Γ΄ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ**

Με ανθολόγηση κειμένων

ΝΕΑ ΕΚΔΟΣΗ

Θέση υπογραφής δικαιούχου δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας,
εφόσον η υπογραφή προβλέπεται από τη σύμβαση.

«Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις της ελληνικής νομοθεσίας (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής άδειας του εκδότη κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο (ηλεκτρονικό, μηχανικό ή άλλο) αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου».

Εκδόσεις Πατάκη – Βιβλία για την εκπαίδευση

Ευστράτιος Λαμπράκος – Παναγιώτης Μπτρούλιας, *Βιβλιοτετράδιο Νεοελληνικής Γλώσσας
Γ΄ Γενικού Λυκείου (Με ανθολόγηση κειμένων)* – Νέα Έκδοση

Υπεύθυνος έκδοσης: Βαγγέλης Μπακλαβάς

Εικονογράφηση: Κώστας Ξύγκας

Διορθώσεις: Κώστας Σίμος

Σελιδοποίηση: Αλέξιος Μάστορης

Copyright © Σ. Πατάκης ΑΕΕΔΕ (Εκδόσεις Πατάκη), Ευστράτιος Λαμπράκος και Παναγιώτης Μπτρούλιας, Αθήνα, 2019

Ο παρών τόμος αποτελεί αναμορφωμένη και επαυξημένη έκδοση του ομώνυμου βιβλίου που κυκλοφόρησε από τις Εκδόσεις Πατάκη τον Σεπτέμβριο του 2019 με

ISBN 978-960-16-8338-6

Πρώτη έκδοση του παρόντος τόμου από τις Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, Μάρτιος 2020

Κ.Ε.Τ. Γ866 – Κ.Ε.Π. 209/20

ISBN 978-960-16-8693-6

ΠΑΝΑΓΗ ΤΣΑΛΔΑΡΗ (ΠΡΩΗΝ ΠΕΙΡΑΙΩΣ) 38, 104 37 ΑΘΗΝΑ,
ΤΗΛ.: 210.36.50.000, 210.52.05.600, 801.100.2665, ΦΑΞ: 210.36.50.069
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΕΜΜ. ΜΠΕΝΑΚΗ 16, 106 78 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ.: 210.38.31.078
ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑ: ΚΟΥΡΥΤΣΑΣ (ΤΕΡΜΑ ΠΟΝΤΟΥ - ΠΕΡΙΟΧΗ Β΄ ΚΤΕΟ),
570 09 ΚΑΛΟΧΩΡΙ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, ΤΗΛ.: 2310.70.63.54, 2310.70.67.15, ΦΑΞ: 2310.70.63.55
Web site: <http://www.patakis.gr> • e-mail: info@patakis.gr, sales@patakis.gr

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Προλογικό σημείωμα	6
Πρόλογος	8
ΜΕΡΟΣ Α΄: Η ΚΑΤΑΝΟΗΣΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ	11
Ενότητα 1n: Το εργαστήρι της περίληψης (από τη θεωρία στην πράξη).....	13
Ενότητα 2n: Οι ερωτήσεις πρόσληψης του κειμένου (ανοικτού & κλειστού τύπου) .	26
Ενότητα 3n: Η επεξεργασία του κειμένου και του λεξιλογίου στην τάξη.....	31
ΜΕΡΟΣ Β΄: ΤΑ ΚΕΙΜΕΝΙΚΑ ΕΙΔΗ/ ΟΙ ΚΕΙΜΕΝΙΚΟΙ ΤΥΠΟΙ	39
Ενότητα 1n: Τα κειμενικά είδη/ Οι κειμενικοί τύποι.....	41
Ενότητα 2n: Μονοτροπικά & Πολυτροπικά κείμενα	44
Ενότητα 3n: Το Άρθρο (δημοσιογραφικό/ ερμηνευτικό, πληροφοριακό, επιστημονικό).....	46
Ενότητα 4n: Η Επιφυλλίδα.....	52
Ενότητα 5n: Το Δοκίμιο	58
Ενότητα 6n: Ο Προσχεδιασμένος προφορικός λόγος - Ομιλία (εισήγηση, διάλεξη).....	69
Ενότητα 7n: Η Επιστολή – email	78
Ενότητα 8n: Η Συνέντευξη.....	86
Ενότητα 9n: Η κριτική.....	94
Ενότητα 10n: Η εικόνα	102
Ενότητα 11n: Το σκίτσο/ η γελοιογραφία.....	104
Ενότητα 12n: Η αφίσα	106
Ενότητα 13n: Το διάγραμμα & το γράφημα	109
ΜΕΡΟΣ Γ΄: Η ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ & Η ΓΛΩΣΣΑ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ	115
Ενότητα 1n: Τα δομικά μέρη της παραγράφου	117
Ενότητα 2n: Οι τρόποι ανάπτυξης της παραγράφου.....	121
Ενότητα 3n: Συνοχή – Συνεκτικότητα.....	127
Ενότητα 4n: Συλλογιστική πορεία.....	132
Ενότητα 5n: Παρατακτική & υποτακτική σύνδεση.....	135
Ενότητα 6n: Το ασύνδετο σχήμα.....	137
Ενότητα 7n: Οι αναφορικές προτάσεις.....	138
Ενότητα 8n: Τα σημεία σίξης	140
Ενότητα 9n: Μικροπερίοδος & μακροπερίοδος λόγος	146

Ενότητα 10n: Κυριολεκτική & μεταφορική χρήση της γλώσσας	147
Ενότητα 11n: Ενεργητική & παθητική σύνταξη	150
Ενότητα 12n: Τα ρηματικά πρόσωπα	152
Ενότητα 13n: Ύφος	153
Ενότητα 14n: Γλωσσικές επιλογές/ εκφραστικά μέσα	160
Ενότητα 15n: Η πειθώ	166

ΜΕΡΟΣ Δ΄: ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΓΡΑΠΤΟΥ ΛΟΓΟΥ (Δ΄ ΘΕΜΑ) – ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΔΥΟ (2) ΜΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ (Β΄ ΘΕΜΑ) .....

Ενότητα 1n: Τα επίσημα/ θεσμικά κείμενα	183
Ενότητα 2n: Η αξιοποίηση των επιχειρημάτων/ ιδεών του κειμένου αναφοράς	186
Ενότητα 3n: Η συμφωνία ή η διαφωνία με μια άποψη/ θέση του κειμένου αναφοράς ή με τη γενική τοποθέτηση του συγγραφέα	197
Ενότητα 4n: Η επιλογή μιας θέσης/ άποψης του κειμένου αναφοράς & η τεκμηρίωση της σημαντικότητάς της	212
Ενότητα 5n: Η τοποθέτηση σε ένα ερώτημα/ θέμα	216
Ενότητα 6n: Η προσωπική γνώμη σχετικά με μια άποψη/ έναν ισχυρισμό	223
Ενότητα 7n: Η σύγκριση των δύο (2) μη λογοτεχνικών κειμένων	230
Ενότητα 8n: Ένα πρακτικό παράδειγμα γραφής & αξιολόγησης της παραγωγής γραπτού λόγου με το νέο σύστημα	235

ΜΕΡΟΣ Ε΄: ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ .....

Α΄ Κύκλος: Όψεις του σύγχρονου κόσμου

1. Κρίση πολιτισμού	249
2. Επαγγελματοποίηση της εκπαίδευσης	252
3. Εικόνα	255
4. Ανθρώπινα Δικαιώματα	258
5. Διαδίκτυο	262
6. Διαδίκτυο	265
7. Καταναλωτισμός	268
8. Ποιότητα ζωής	271
9. Επιστήμη	274
10. Αλγόριθμοι	277
11. Καινοτομία	280
12. Ευημερία & ανάπτυξη	284
13. Ευρωπαϊκή Ένωση	287
14. Μετανάστευση	290
15. Δημοκρατία	293

Β΄ Κύκλος: Ο Άνθρωπος και οι αξίες του

16. Γλώσσα	296
------------------	-----

17. Παράδοση	299
18. Ιστορία	302
19. Τέχνη	305
20. Αθλητισμός	308
21. Φυσικό περιβάλλον	311
22. Ευτυχία	314
23. Πνευματικός άνθρωπος	318
Γ΄ Κύκλος: Οι Νέοι	
24. Η γλώσσα των νέων	322
25. Εκπαίδευση	326
26. Σχολική βία	328
27. Νέοι & εργασία	331
28. Εφηβεία	334

ΜΕΡΟΣ ΣΤ΄: ΠΡΟΣΟΜΙΩΤΙΚΑ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΑΤΑ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ & ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ . . . . .

1ο προσομοιωτικό διαγώνισμα	339
2ο προσομοιωτικό διαγώνισμα	344
3ο προσομοιωτικό διαγώνισμα	349
4ο προσομοιωτικό διαγώνισμα	354
5ο προσομοιωτικό διαγώνισμα	359
6ο προσομοιωτικό διαγώνισμα	363
7ο προσομοιωτικό διαγώνισμα	368
8ο προσομοιωτικό διαγώνισμα	373
9ο προσομοιωτικό διαγώνισμα	378
10ο προσομοιωτικό διαγώνισμα	383
11ο προσομοιωτικό διαγώνισμα	389
12ο προσομοιωτικό διαγώνισμα	394

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ . . . . .

Μεθοδολογία απάντησης στο Θέμα Γ΄ – Ερμηνευτικό σχόλιο σε λογοτεχνικό κείμενο	401
Καταγραφή θεμάτων με αλφαβητική σειρά	410

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Στο εκπαιδευτικό μας σύστημα έχει ιστορικά αποδειχθεί ότι οποιαδήποτε αλλαγή επιχειρηθεί στον τρόπο διδασκαλίας και αξιολόγησης της Γλώσσας (και οποιουδήποτε άλλου μαθήματος), αν δεν ενταχθεί στο εξεταστικό πλαίσιο των Πανελλαδικών, σύντομα θα απαξιωθεί και στην ουσία θα ακυρωθεί στην καθημερινότητα του σχολείου. Από την άλλη πλευρά οποιαδήποτε αλλαγή εντάσσεται στο πλαίσιο των Πανελλαδικών κινδυνεύει σύντομα να αποκτήσει έναν φορμαλιστικό και αναπαραγωγικό προσανατολισμό που τυποποιεί αφόρητα τη Γλωσσική διδασκαλία αλλά κυρίως τον λόγο και τη σκέψη των μαθητών.

Στην υπέρβαση των παραπάνω αρνητικών παραγόντων φαίνεται να στοχεύουν οι πρόσφατες αλλαγές τόσο στο Πρόγραμμα Σπουδών όσο και στον τρόπο εξέτασης της Νεοελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας στο Λύκειο. Ανάλογοι είναι οι φιλόδοξοι στόχοι και του *Βιβλιοτετραδίου Νεοελληνικής Γλώσσας* που εκπόνησαν οι έμπειροι φιλόλογοι και συγγραφείς Ευστράτιος Λαμπράκος και Παναγιώτης Μητρούλιας. Η συγγραφική αυτή πρόταση, την οποία οι εκδόσεις Πατάκη συμπεριέλαβαν στο εκδοτικό πρόγραμμά τους, εμπεριέχει ορισμένα καινοτόμα χαρακτηριστικά που τη διαφοροποιούν από εκδόσεις του παρελθόντος αλλά και της προσδίδουν ιδιαίτερη πρωτοτυπία και χρησιμότητα τόσο για τον μαθητή/ τη μαθήτριά όσο και για τον/ την εκπαιδευτικό.

Καταρχάς απευθύνεται και στα δύο υποκείμενα της Γλωσσικής διδασκαλίας, εκπαιδευτικό και μαθητή/ μαθήτριά, προκρίνοντας τη γόνιμη συνεργασία τους στην επίπονη αλλά και γοητευτική προσπάθεια αναβάθμισης του γλωσσικού επιπέδου με δημιουργικό και όχι μηχανιστικό τρόπο. Παράλληλα αξιοποιεί τις σύγχρονες επιστημονικές κατευθύνσεις της Διδακτικής της Γλώσσας δίνοντας έμφαση μεταξύ άλλων:

- στα κείμενα ως επίκεντρο της διδασκαλίας, με τις πολλές και ποικίλες μορφές-είδη τους (φυσικά και πολυτροπικά κείμενα), με τα οποία επιχειρείται μεθοδικά να εξοικειωθεί ο μαθητής,
- στις πολλαπλές τεχνικές κατανόησης των κειμένων (από την περιληπτική απόδοση έως την κριτική κατανόηση των ιδεών τους),
- στην ουσιαστική μελέτη και αξιοποίηση με ποικίλους τρόπους του λεξιλογίου και των υφολογικών στοιχείων των κειμένων, μακριά από μορφές διδασκαλίας που προσφέρουν έτοιμο λεξιλόγιο μη ενταγμένο σε κειμενικό περιβάλλον,

- στη συνειδητοποίηση από τον μαθητή και τη μαθήτριά, μέσα από ποικιλία δραστηριοτήτων, ότι η ανίχνευση του τρόπου οργάνωσης των κειμένων από τους συγγραφείς συνδέεται άμεσα με τις ιδέες και το επικοινωνιακό αποτέλεσμα,
- στην καλλιέργεια, μετά τη δημιουργική ανάγνωση των κειμένων, μέσα από πολλαπλά κριτήρια αξιολόγησης, της ικανότητας αλλά και της επιθυμίας για δημιουργική παραγωγή λόγου από τους μαθητές/ τις μαθήτριες, με σκοπό την εξάσκηση στη σύνταξη ενός σύγχρονου και αποτελεσματικού κειμένου στο οποίο θα κυριαρχεί η πρωτοτυπία στο ύφος και το λεξιλόγιο αλλά, το σημαντικότερο, η ελεύθερη διατύπωση προσωπικής άποψης, συμφωνίας ή διαφωνίας, αντίρρησης ή αμφισβήτησης...

Σε τελική ανάλυση, οι συγγραφείς με το *Βιβλιοτετράδιο* απευθύνουν μία πρόσκληση-πρόκληση σε μαθητές/ μαθήτριες και εκπαιδευτικούς να ανοιχθούν στο πέρασμα της ανάγνωσης και της γραφής στο μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας στο Λύκειο, με εφόδια τη μεθοδικότητα, την ευαισθησία και την κριτική σκέψη – και τότε θα αντιληφθούν ότι οποιαδήποτε εξεταστική πρόσκληση-πρόκληση στη Νεοελληνική Γλώσσα, ακόμα και αυτή των Πανελλαδικών, είναι καλοδεχούμενη!

Κώστας Αγγελάκος
Καθηγητής Ιονίου Πανεπιστημίου
Διευθυντής Σύνταξης περιοδικού *ΝΕΑ ΠΑΙΔΕΙΑ*

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η νέα έκδοση του *Βιβλιοτετραδίου Νεοελληνικής Γλώσσας Γ΄ Γενικού Λυκείου* αποτελεί αναθεωρημένη και εμπλουτισμένη ανατύπωση της πρώτης έκδοσης του ίδιου βιβλίου, πλήρως εναρμονισμένη με τις οδηγίες του Ι.Ε.Π. και του Φακέλου Υλικού μαθητή και εκπαιδευτικού.

Το *Βιβλιοτετράδιο Νεοελληνικής Γλώσσας* χωρίζεται σε έξι (6) μέρη.

Περιλαμβάνει:

- Το **Μέρος Α΄**: η κατανόηση του κειμένου (περίληψη, ερωτήσεις κατανόησης & λεξιλόγιο).
- Το **Μέρος Β΄**: τα κειμενικά είδη/ οι κειμενικοί τύποι (όλα τα μονοτροπικά και ποικίλα πολυτροπικά κείμενα).
- Το **Μέρος Γ΄**: η δομή του λόγου και η γλώσσα του κειμένου (15 ενότητες που παρουσιάζουν όλη την έκταση της θεωρίας με βάση τις νέες ασκήσεις του θέματος Β΄).
- Το **Μέρος Δ΄**: η παραγωγή (κριτικού) γραπτού λόγου (αναλυτικά παραδείγματα και μεθοδολογία απάντησης στα έξι προτεινόμενα από το Ι.Ε.Π. θέματα παραγωγής λόγου), η σύγκριση δύο μη λογοτεχνικών κειμένων (αναλυτικό παράδειγμα) και δύο πρακτικά παραδείγματα αξιολόγησης του μαθητικού γραπτού λόγου με βάση το νέο σύστημα αξιολόγησης.
- Το **Μέρος Ε΄**: 28 κριτήρια αξιολόγησης (εκκινούν από σύγχρονα επιλεγμένα κείμενα και καλύπτουν μεγάλο μέρος των θεματικών εννοιών που συναντούν οι μαθητές και οι μαθήτριες σε όλες τις τάξεις του Λυκείου).
- Το **Μέρος ΣΤ΄**: 12 προσομοιωτικά διαγωνίσματα.

Περιλαμβάνει επίσης:

- **Παράρτημα Ι**: μεθοδολογία απάντησης του Θέματος Γ΄ (ερμηνευτικό σχόλιο – Λογοτεχνία), αναλυτικά παραδείγματα & οδηγίες του Ι.Ε.Π.
- **Παράρτημα ΙΙ**: Πίνακας με όλα τα κείμενα (περισσότερα από 70) που αξιοποιούνται στο *Βιβλιοτετράδιο*, το θέμα, τον/ τη συγγραφέα και τις σελίδες όπου βρίσκονται.

Ένθετο με αναλυτικές απαντήσεις και υποδείξεις για τις ασκήσεις των 28 κριτηρίων αξιολόγησης και των 12 προσομοιωτικών διαγωνισμάτων.

Η νέα έκδοση του *Βιβλιοτετραδίου Νεοελληνικής Γλώσσας* είναι ένα χρήσιμο εργαλείο για τον μαθητή/ τη μαθήτρια και τον/ την εκπαιδευτικό, διότι:

1. Μαθητής/ μαθήτρια & εκπαιδευτικός έχουν ένα βοήθημα που τους καλύπτει πλήρως για όλα τα θέματα που μπορούν να ζητηθούν στις Πανελλαδικές.
2. Είναι επικαιροποιημένη και πλήρως εναρμονισμένη με το νέο Πρόγραμμα Σπουδών και τις τελευταίες οδηγίες του Ι.Ε.Π.
3. Είναι το μοναδικό βοήθημα του οποίου τις σελίδες ο μαθητής/ η μαθήτρια, με βάση τη μεθοδολογία που έχει προηγηθεί, μπορεί να αξιοποιήσει για να κρατήσει σημειώσεις και να απαντήσει σε κάποιες βασικές ασκήσεις (γι' αυτό και ο τίτλος: *Βιβλιοτετράδιο*).
4. Δεν είναι «λυσάρι», αλλά ένα εκπαιδευτικό βοήθημα που δείχνει αναλυτικά τη μεθοδολογία σκέψης και γραφής όλων των ασκήσεων και στηρίζεται στην κατανόηση του κειμένου και την παραγωγή κριτικού λόγου. Προσεγγίζει το κείμενο ως μία κοινωνική διαδικασία, με βάση το οποίο μαθητής/ μαθήτρια και εκπαιδευτικός επικοινωνούν.
5. Μπορεί να χρησιμοποιηθεί στην τάξη (σχολική ή φροντιστηριακή) από μαθητές/ μαθήτριες & εκπαιδευτικούς, αλλά και μεμονωμένα από τον/ την κάθε μαθητή/ μαθήτρια.
6. Εισηγείται νέους πρακτικούς τρόπους γραφής της Έκθεσης (παραγωγή κριτικού λόγου), οι οποίοι βασίζονται στο νέο Πρόγραμμα Σπουδών. Ειδικότερα, ο μαθητής/ η μαθήτρια: εντοπίζει επιχειρήματα-ιδέες από τα κείμενα αναφοράς με βάση τον εκθεσιότιτλο, τα μετασχηματίζει, τα εμπλουτίζει, αξιοποιώντας την κοινωνική του εμπειρία, και τα ομαδοποιεί γράφοντας-παράγοντας τον δικό του (κριτικό) λόγο.
7. Περιέχει ενδεικτικά παραδείγματα ολοκληρωμένων απαντήσεων στην παραγωγή γραπτού λόγου αλλά και παραδείγματα μαθητικών εργασιών παραγωγής λόγου και την αξιολόγησή τους με βάση το νέο σύστημα αξιολόγησης.

Το *Βιβλιοτετράδιο Νεοελληνικής Γλώσσας*, όπως και το *Βιβλιοτετράδιο Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, φιλοδοξεί να συμβάλει στη μετάβαση του ενιαίου πλέον μαθήματος, από τον «αναπαραγωγικό» λόγο της αποστήθισης και της πρότερης τυποποιημένης γνώσης, στην παραγωγή από την πλευρά του μαθητή/ της μαθήτριας πιο προσωπικής γραφής, με αφετηρία πάντα το κείμενο, που είναι και το βασικό μορφωτικό αγαθό.

Οι συγγραφείς

Ο **Ευστράτιος Λαμπράκος** γεννήθηκε στο Αίγιο το 1973. Σπούδασε Ιστορία στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Κρήτης. Είναι φιλόλογος και μέλος του επιστημονικού περιοδικού *Νέα Παιδεία* στο οποίο δημοσιεύει σχόλια και άρθρα. Έχει εργαστεί στην ιδιωτική εκπαίδευση και από το 2003 μέχρι και σήμερα εργάζεται ως καθηγητής Λυκείου σε ιδιωτικό σχολείο.

Ο **Παναγιώτης Μπτρούλιας** γεννήθηκε στην Πάτρα το 1969. Σπούδασε Ιστορία στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Είναι φιλόλογος με μεταπτυχιακές σπουδές στις Επιστήμες της Αγωγής και μέλος του επιστημονικού περιοδικού *Νέα Παιδεία*, στο οποίο δημοσιεύει σχόλια και άρθρα. Από το 1994 εργάζεται ως καθηγητής Λυκείου στην ιδιωτική εκπαίδευση και από το 2000 σε ιδιωτικό σχολείο. Έχει τιμηθεί με εύφημο μνεία από τη Βουλή των Ελλήνων για την ιστορική μελέτη *Το νομοθετικό έργο του Ελευθερίου Βενιζέλου κατά την περίοδο 1911-1920*.

ΕΡΓΟΓΡΑΦΙΑ

- Στράτος Λαμπράκος, Παναγιώτης Μπτρούλιας, *Θέματα Νεοελληνικής Ιστορίας για τη Θεωρητική Κατεύθυνση της Γ΄ Λυκείου*, Κέδρος, 2007
- Στράτος Λαμπράκος, Παναγιώτης Μπτρούλιας, Κώστας Ζακυνθινός, *Έκφραση-Έκθεση, 24 Θεματικοί Κύκλοι*, για όλες τις τάξεις του Λυκείου, Κέδρος, 2007
- Στράτος Λαμπράκος, Παναγιώτης Μπτρούλιας, Κώστας Ζακυνθινός, *Έκφραση-Έκθεση, Τετράδιο Δημιουργικής Γραφής*, για όλες τις τάξεις του Λυκείου, Κέδρος, 2008
- Στράτος Λαμπράκος, Παναγιώτης Μπτρούλιας, *Βιβλιοτετράδιο Νεοελληνικής Γλώσσας Γ΄ Γενικού Λυκείου (Με ανθολόγηση κειμένων)*, εκδ. Πατάκη, 2019
- Στράτος Λαμπράκος, Παναγιώτης Μπτρούλιας, *Βιβλιοτετράδιο Νεοελληνικής Λογοτεχνίας Γ΄ Λυκείου (Με ανθολόγηση κειμένων)*, εκδ. Πατάκη, 2019

Διευθύνσεις ηλεκτρονικής επικοινωνίας:
pmitroulias@yahoo.gr & elabrakos@gmail.com

ΜΕΡΟΣ Α΄

Η ΚΑΤΑΝΟΗΣΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Νοηματική απόδοση των κύριων εννοιών/ ιδεών χωρίς σχολιασμό		ΝΑΙ ☐ ΟΧΙ ☐	ΝΑΙ ☐ ΟΧΙ ☐
Εφαρμογή των τεχνικών πύκνωσης/ παράφρασης		ΟΡΘΗ ☐ ΜΗ ΟΡΘΗ ☐	ΟΡΘΗ ☐ ΜΗ ΟΡΘΗ ☐
Αναδιατύπωση και όχι αντιγραφή των εννοιών/ ιδεών του αρχικού κειμένου		ΝΑΙ ☐ ΟΧΙ ☐	ΝΑΙ ☐ ΟΧΙ ☐
Συνοχή και αλληλουχία		ΝΑΙ ☐ ΟΧΙ ☐	ΝΑΙ ☐ ΟΧΙ ☐
Σαφήνεια/ ακρίβεια/ ποικιλία έκφρασης		ΝΑΙ ☐ ΟΧΙ ☐	ΝΑΙ ☐ ΟΧΙ ☐
Χρήση της γλώσσας (ορθογραφία, στίξη, γραμματική, συντακτικό)		ΟΡΘΗ ☐ ΜΗ ΟΡΘΗ ☐	ΟΡΘΗ ☐ ΜΗ ΟΡΘΗ ☐
Παρατηρήσεις/ σχόλια	Δυσκολεύομαι/ με προβληματίζει/ ζουν το/ τα εξής:	Θα ήθελα να βελτιώσεις το/ τα εξής:	Θα ήθελα να βελτιώσεις το/ τα εξής:

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ 2ο

Να αποδώσετε συνοπτικά, σε 80-90 λέξεις, τις απόψεις του αρθρογράφου σχετικά με το πώς το σύγχρονο σχολείο μπορεί να οδηγήσει τον μαθητή στη γνώση.

1ο στάδιο: Προσεκτική ανάγνωση της εκφώνησης και πλήρης κατανόηση του ερωτήματος/ θέματος που έχει τεθεί.

Να παρουσιάσετε περιληπτικά σε 80-90 λέξεις τις απόψεις του αρθρογράφου σχετικά με το πώς το σύγχρονο σχολείο μπορεί να οδηγήσει τον μαθητή στη γνώση.

2ο στάδιο: Προσεκτική ανάγνωση όλου του κειμένου και εντοπισμός (υπογράμμιση, ίσως και αρίθμηση) των πληροφοριών που απαντούν στο ερώτημα/ θέμα το οποίο έχει τεθεί.

Εισαγωγικό σημείωμα

Ο Κώστας Μπαλάσκας γεννήθηκε στην Αθήνα το 1939. Σπούδασε φιλολογία στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και μετεκπαιδεύτηκε στη Γαλλία, όπου αναγορεύτηκε διδάκτωρ. Εργά-

στηκε στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και εξελέγη σύμβουλος στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Διετέλεσε πρόεδρος της Πανελλήνιας Ένωσης Φιλολόγων. Μέλος της ομάδας που συνέταξε τα Κείμενα νεοελληνικής λογοτεχνίας γυμνασίου και λυκείου. Δίδαξε λογοτεχνία σε σχολές επιμόρφωσης φιλολόγων και διδάσκει στη Δραματική Σχολή Αθηνών. Έχει πλούσιο συγγραφικό έργο. Στο κείμενο που θα μελετήσουμε από το περιοδικό Νέα Παιδεία ο Κ. Μπαλάσκας σκιαγραφεί «τους πυλώνες του σύγχρονου σχολείου».

Το σύγχρονο σχολείο

Όλες οι πληροφορίες και όλες οι γνώσεις είναι στο διαδίκτυο. Η παρέα μου, μια παρέα ηλικιωμένων με υψηλή παιδεία, γελάμε κάποτε που καταφεύγουμε σε ένα κοριτσάκι για να μας λύσει με το «έξυπνο κινητό» του γλωσσικές απορίες ή να μας δώσει πληροφορίες τις οποίες βρίσκει αμέσως στο διαδίκτυο.

Και παλαιότερα βέβαια οι πληροφορίες και οι γνώσεις βρίσκονταν στις βιβλιοθήκες, στις εγκυκλοπαίδειες και στα λεξικά αλλά αυτά δεν ήταν προσιτά στον καθένα ούτε σε κάθε στιγμή. Τώρα όμως όλος ο θησαυρός των πληροφοριών και των γνώσεων βρίσκεται κυριολεκτικά στο χέρι του καθενός. Είναι μια κατάκτηση του ανθρώπου, μια αλλαγή που προφανώς επηρεάζει τα δεδομένα και τα ζητούμενα της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Πολλά από τα πρώην ζητούμενα του σχολείου είναι πλέον δεδομένα. Ποιο είναι τώρα το ζητούμενο;

Το ζητούμενο της εκπαίδευσης, και τότε και τώρα, δεν είναι οι γνώσεις και οι πληροφορίες αλλά η ΓΝΩΣΗ. Ο Ηράκλειτος το είχε πει καθαρά: πολυμαθία νόον έχειν ου διδάσκει. Η πολυμαθία δε σε μαθαίνει να έχεις νου. Χρειάζονται άλλα.

Υπάρχει μια πορεία αναβαθμών: **οι πληροφορίες πρέπει να οργανωθούν για να γίνουν γνώσεις και οι γνώσεις πρέπει να συγκεραστούν για να γίνουν γνώση**. Αυτός είναι ο ρόλος του σχολείου και σε αυτή τη βάση θα πρέπει να γίνεται η συγκρότηση των προγραμμάτων σπουδών σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης.

Η έμφαση θα δοθεί στη μέθοδο. Τώρα περισσότερο από ποτέ ο δάσκαλος θα πρέπει να διδάξει το μαθητή πώς να μαθαίνει. Ποιο είναι το θέμα που έχει να επεξεργαστεί, ποιες πληροφορίες του χρειάζονται, πού και πώς θα τις βρει, πώς θα επιλέξει τις προσφορότερες, πώς θα τις συνδυάσει και θα τις οργανώσει, ώστε να συνθέσει τελικά ένα δικό του κείμενο σκέψης, που εκφράζει τη δική του κατακτημένη γνώση.

Ένα κείμενο σκέψης και λόγου που θα διαβαστεί στην τάξη, θα κριθεί και ενδεχομένως θα βελτιωθεί, θα εξεταστεί η χρησιμότητά του και ενδεχομένως η ανάρτησή του στη σχετική ιστοσελίδα της τάξης ή του σχολείου, ώστε να μεταδοθεί και να σχολιαστεί ευρύτερα. Πρωτοβουλία, ενεργητική μάθηση, ανταλλαγή ιδεών, συνεργασία είναι οι πυλώνες του σύγχρονου σχολείου.

Κ. Μπαλάσκας, «Το σύγχρονο σχολείο», περ. Νέα Παιδεία, τεύχος 150, 2014.

3ο στάδιο: Δημιουργική σύνθεση των πληροφοριών που έχουν εντοπιστεί (πλήρης απόδοση του νοήματός τους από τον μαθητή/ τη μαθήτρια με δικά του/ της λόγια) και καταγραφή τους σε προτάσεις/ περιόδους οι οποίες έχουν αλληλουχία μεταξύ τους.

1η περίοδος: Αρχικά, προτείνει τα σχολικά προγράμματα να στοχεύουν στην οργάνωση των ποικίλων πληροφοριών, ώστε από την οργάνωση αυτή να προκύψει η νέα γνώση.

2η περίοδος: Ο δάσκαλος οφείλει να μεθοδεύσει τη διαδικασία μάθησης προκειμένου ο μαθητής να παραγάγει προσωπικό κείμενο που θα στηρίζεται στην εμπεδωμένη γνώση.

3η περίοδος: Τέλος, το μαθητικό κείμενο θα πρέπει να «δοκιμαστεί» στην τάξη και, ακολούθως, με τη διαδικτυακή του ανάρτηση στη σχολική ιστοσελίδα, να συζητηθεί στην ευρύτερη σχολική κοινότητα.

4ο στάδιο: Καταγραφή της θεματικής περιόδου (σαφής παρουσίαση του ζητούμενου θέματος και αναφορά στον κειμενικό τύπο).

Στο άρθρο του ο Κ. Μπαλάσκας, εκτός των άλλων, παρουσιάζει τους τρόπους με τους οποίους ο μαθητής μπορεί να οδηγηθεί στη γνώση.

Η τελική μορφή της απάντησης

Στο άρθρο του ο Κ. Μπαλάσκας, εκτός των άλλων, παρουσιάζει τους τρόπους με τους οποίους ο μαθητής μπορεί να οδηγηθεί στη γνώση. Αρχικά, προτείνει τα σχολικά προγράμματα να στοχεύουν στην οργάνωση των ποικίλων πληροφοριών, ώστε από την οργάνωση αυτή να προκύψει η νέα γνώση. Ο δάσκαλος οφείλει να μεθοδεύσει τη διαδικασία μάθησης προκειμένου ο μαθητής να παραγάγει προσωπικό κείμενο που θα στηρίζεται στην εμπεδωμένη γνώση. Τέλος, το μαθητικό κείμενο θα πρέπει να «δοκιμαστεί» στην τάξη και, ακολούθως, με τη διαδικτυακή του ανάρτηση στη σχολική ιστοσελίδα, να συζητηθεί στην ευρύτερη σχολική κοινότητα.

Λέξεις: 90

ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΟΔΗΓΙΕΣ

- Εάν το κείμενο είναι δύσκολο, με σύνθετα και πυκνά νοήματα, μπορεί να χρειαστεί και μια δεύτερη ανάγνωση.
- Η υπέρβαση του ορίου των λέξεων κατά 10% είναι αποδεκτή.
- Τηρούμε την αναλογία του αρχικού κειμένου ή μέρους του σε σχέση με την περίληψη.
- Δε σχολιάζουμε τις απόψεις του συγγραφέα.
- Διακρίνουμε τις απόψεις του συγγραφέα από τις θέσεις άλλων προσώπων.
- Αποφεύγουμε την αντιγραφή λέξεων ή φράσεων του αρχικού κειμένου. Αν χρειαστεί να δώσουμε αυτούσιες λέξεις/ φράσεις, τις παραθέτουμε μέσα σε εισαγωγικά.
- Χρησιμοποιούμε κατάλληλα τις τεχνικές πύκνωσης ή και παράφρασης για τη συ-

νοπτική νοηματική απόδοση, όπως τις υπερώνυμες λέξεις ή φράσεις (π.χ. η λέξη «θεσμοί» ως υπερώνυμο της οικογένειας, του σχολείου, των ΜΜΕ).

- Παρουσιάζουμε όλες τις πληροφορίες λογικά, με συνοχή και συνεκτικότητα.
- Χρησιμοποιούμε κατάλληλα τις γλωσσικές συμβάσεις (γραμματικοσυντακτικά και σημασιολογικά στοιχεία).

ΑΣΚΗΣΗ ΕΜΠΕΔΩΣΗΣ

Εισαγωγικό σημείωμα

Ο Γιάννης Μουρουζίδης είναι πτυχιούχος Μηχανολογίας Μηχανικής και κάτοχος μεταπτυχιακών τίτλων στην Επιχειρησιακή Έρευνα και τη Διοίκηση Επιχειρήσεων. Σήμερα είναι διευθυντής έρευνας και προγραμματισμού στην Αρχή Ανάπτυξης Ανθρώπινου Δυναμικού Κύπρου. Το ακόλουθο κείμενο είναι απόσπασμα από ομιλία που εκφώνησε στο Συνέδριο της Βουλής των Αντιπροσώπων της Κυπριακής Δημοκρατίας («Τέταρτη Βιομηχανική Επανάσταση: προοπτικές και κίνδυνοι», Λευκωσία, 22 Ιουνίου 2017).

Ευχαριστώ πολύ για την πρόσκληση. Θα προσπαθήσω να είμαι όσο το δυνατόν πιο σύντομος.

Οι αλλαγές που συμβαίνουν τώρα στην αγορά εργασίας είναι σημαντικές και επηρεάζουν άμεσα τα επαγγέλματα. Ποιες είναι οι κυριότερες από αυτές τις αλλαγές; Είναι η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας αλλά και το ότι έχουμε περάσει και από μια πρόσφατη οικονομική κρίση. Είναι οι τεχνολογικές εξελίξεις που είναι απόρροια της Τέταρτης Βιομηχανικής Επανάστασης. Και υπάρχει ακόμη μια αλλαγή, οι δημογραφικές αλλαγές, οι οποίες είναι έντονες πλέον, όπως η γήρανση του πληθυσμού.

Τι σημαίνει αυτό; Αυτό σημαίνει ότι θα υπάρχουν διαφορετικές γνώσεις και δεξιότητες που θα είναι πιο σημαντικές στο μέλλον από ό,τι είναι τώρα και γι' αυτό το λόγο είναι αναγκαία πλέον η συνεχής προσαρμογή του ανθρώπινου δυναμικού με την απόκτηση νέων γνώσεων και δεξιοτήτων. Πρόσφατες μελέτες εκτιμούν ότι τα 2/3 των παιδιών που εισέρχονται τώρα στην εκπαίδευση, δηλαδή μπαίνουν στο δημοτικό, θα εργάζονται σε επαγγέλματα που σήμερα δεν υπάρχουν. Δηλαδή στο μέλλον, όταν φύγουν από το εκπαιδευτικό σύστημα, θα είναι σε επαγγέλματα που τώρα δεν τα γνωρίζουμε. Το 1/3 των βασικών δεξιοτήτων θα αλλάξει μέχρι το 2020. Τέσσερις στους δέκα εργαζόμενους άλλαξαν πρόσφατα τις τεχνολογίες που χρησιμοποιούσαν στον εργασιακό τους χώρο. Έχουμε την πώλωση στη ζήτηση με αυξήσεις σε επαγγέλματα ανώτερου και κατώτερου επιπέδου, ενώ υπάρχει και μειωμένη ανάγκη για εργασίες ρουτίνας. Δηλαδή οι τεχνολογίες αντικαθιστούν πλέον τις εργασίες ρουτίνας στα διάφορα επαγγέλματα. Αυτό δεν αφορά μόνο ανειδίκευτα άτομα· μπορεί να είναι και εργασίες ρουτίνας που κάνουν ακόμη και απόφοιτοι πανεπιστημίων.

Ποιοι άλλοι είναι οι παράγοντες αλλαγής στην αγορά εργασίας; Έχουμε νέες πηγές και τεχνολογίες ενέργειας, την τρισδιάστατη εκτύπωση, εξελιγμένα υλικά, τη γήρανση

του πληθυσμού, που ήδη την ανέφερα, και αλλαγές στο εργασιακό περιβάλλον με πιο ευέλικτες ρυθμίσεις, όπως τηλεργασία και προσωρινή απασχόληση· ευέλικτες ρυθμίσεις ώστε να μπορεί κάποιος να εργαστεί με διάφορους τρόπους, πέρα από την παραδοσιακή οκτάωρη εργασία που είχαμε μέχρι τώρα.

Τι χρειάζεται να γίνει; Χρειάζεται συνεχής προσαρμογή του ανθρώπινου δυναμικού. Αυτό μπορεί να γίνει μέσα από συνεχή μελέτη των αλλαγών, ώστε να αλλάζουμε τις πολιτικές απασχόλησης και ανάπτυξης που έχουμε. Χρειάζεται να γίνονται αλλαγές στο περιεχόμενο των κλάδων σπουδών στην εκπαίδευση αλλά και στα προγράμματα κατάρτισης για να ανταποκρίνονται πλήρως στις ανάγκες της οικονομίας. Χρειάζεται να παρέχουμε συνεχή επαγγελματική καθοδήγηση και ενημέρωση και είναι σημαντικό να δίνονται ευκαιρίες διά βίου μάθησης, αφού η προσαρμογή πλέον θα γίνεται στον εργασιακό χώρο. Δεν μπορεί οι γνώσεις και οι δεξιότητες που αποκτούν τα άτομα μέσα από το εκπαιδευτικό σύστημα να είναι ικανοποιητικές για όλη τη διάρκεια της ζωής τους. Θα πρέπει να προσαρμόζονται και η προσαρμογή θα πρέπει να γίνεται στον εργασιακό χώρο.

Ένα σημαντικό θέμα είναι η ένταξη των ανέργων και του αδρανούς δυναμικού στην απασχόληση. Οπότε θεωρούμε σημαντικό να δώσουμε ευκαιρίες στους άνεργους να αποκτήσουν τις νέες γνώσεις και δεξιότητες για να μπου στην αγορά εργασίας μέσα από τη συμμετοχή τους σε κατάλληλα προγράμματα κατάρτισης αλλά και μέσα από την τοποθέτησή τους σε επαγγέλματα για να αποκτήσουν την εργασιακή εμπειρία που είναι απαραίτητη.

Τελειώνω με κάποιες καταληκτικές επισημάνσεις [...] Ένα ευέλικτο σύστημα κατάρτισης με την εμπλοκή επιχειρήσεων και κέντρων επαγγελματικής κατάρτισης πιστεύω ότι είναι αποτελεσματικό για τη συνεχή επιμόρφωση των ατόμων και θεωρώ απαραίτητη την πιστοποίηση των γνώσεων και των δεξιοτήτων.

Αυτά έτσι για να είμαι σύντομος. Ευχαριστώ.

Πρακτικά του Συνεδρίου της Βουλής των Αντιπροσώπων, Λευκωσία 2018, σελ. 101-103.

Ο ομιλητής αρχικά παρουσιάζει τις αλλαγές στην αγορά εργασίας και τους παράγοντες που την επηρεάζουν. Στη συνέχεια της ομιλίας του προτείνει ποικίλες λύσεις για τα εργασιακά θέματα/ προβλήματα που εντόπισε. Να αποδώσετε συνοπτικά με δικά σας λόγια (80-90 λέξεις) τις λύσεις που προτείνει.

α. Καταγραφή του ερωτήματος/ θέματος που έχει τεθεί

- β. Δημιουργική σύνθεση των πληροφοριών που έχουν εντοπιστεί και καταγραφή τους σε προτάσεις/ περιόδους οι οποίες έχουν αλληλουχία μεταξύ τους**
1η περίοδος:

2η περίοδος:

3η περίοδος:

- γ. Καταγραφή της θεματικής περιόδου (σαφής παρουσίαση του ζητούμενου θέματος και αναφορά στον κειμενικό τύπο)**

- δ. Η τελική μορφή της περίληψης**

Αξιολόγηση Περίληψης

Κριτήρια αξιολόγησης	Αυτοαξιολόγηση (1ο επίπεδο)	Αξιολόγηση από συμμαθητή (2ο επίπεδο)	Αξιολόγηση από εκπαιδευτικό (3ο επίπεδο)
Παρουσίαση όλων των κύριων εννοιών/ ιδεών	Οι κύριες έννοιες/ ιδέες είναι: 1n: 2n: 3n: 4n:	Ελλείψεις (επιγραμματικά):	Ελλείψεις (επιγραμματικά):
Νοηματική απόδοση των κύριων εννοιών/ ιδεών χωρίς σχολιασμό		ΝΑΙ ☐ ΟΧΙ ☐	ΝΑΙ ☐ ΟΧΙ ☐
Εφαρμογή των τεχνικών πύκνωσης/ παράφρασης		ΟΡΘΗ ☐ ΜΗ ΟΡΘΗ ☐	ΟΡΘΗ ☐ ΜΗ ΟΡΘΗ ☐
Αναδιατύπωση και όχι αντιγραφή των εννοιών/ ιδεών του αρχικού κειμένου		ΝΑΙ ☐ ΟΧΙ ☐	ΝΑΙ ☐ ΟΧΙ ☐
Συνοχή και αλληλουχία		ΝΑΙ ☐ ΟΧΙ ☐	ΝΑΙ ☐ ΟΧΙ ☐
Σαφήνεια/ ακρίβεια/ ποικιλία έκφρασης		ΝΑΙ ☐ ΟΧΙ ☐	ΝΑΙ ☐ ΟΧΙ ☐
Χρήση της γλώσσας (ορθογραφία, στίξη, γραμματική, συντακτικό)		ΟΡΘΗ ☐ ΜΗ ΟΡΘΗ ☐	ΟΡΘΗ ☐ ΜΗ ΟΡΘΗ ☐
Παρατηρήσεις/ σχόλια	Δυσκολεύομαι/ με προβληματίζει/ζουν το/ τα εξής:	Θα ήθελα να βελτιώσεις το/ τα εξής:	Θα ήθελα να βελτιώσεις το/ τα εξής:

ΜΕΡΟΣ Β΄

**ΤΑ ΚΕΙΜΕΝΙΚΑ ΕΙΔΗ/
ΟΙ ΚΕΙΜΕΝΙΚΟΙ ΤΥΠΟΙ**

Ο προσχεδιασμένος προφορικός λόγος

– Ομιλία¹

(εισήγηση, διάλεξη)

ΕΝΟΤΗΤΑ

6η

Χαρακτηριστικά ομιλίας

- Πρόκειται για προφορικό λόγο που εκφωνείται με αφορμή συγκεκριμένη περίπτωση και με αντικείμενο ευρείας θεματολογίας (πολιτικό, κοινωνικό, πολιτιστικό, επιστημονικό, θρησκευτικό κτλ.).
- Απευθύνεται σε εθνικό, διεθνές, κρατικό, διακρατικό ή άλλο συλλογικό όργανο και σε κοινωνικό ακροατήριο.
- Ο πομπός επιβάλλεται να χρησιμοποιεί ύφος που ταιριάζει στην επικοινωνιακή περίπτωση (επίσημο, επιστημονικό, λογοτεχνικό, οικείο κτλ.).
- Χρησιμοποιείται το β' πρόσωπο πληθυντικού αριθμού και, όταν θεωρείται σκόπιμο, χρησιμοποιείται και το α' πρόσωπο, ενικού ή και πληθυντικού.

Δομή

Προσφώνηση: εξαρτάται από την ιδιότητα του δέκτη και τις επιδιώξεις του πομπού και συνήθως τοποθετείται στο πάνω αριστερό μέρος του κειμένου. Πρόκειται για τον εισαγωγικό χαιρετισμό που απευθύνει ένας ομιλητής στο ακροατήριό του. Η προσφώνηση επιβάλλεται να είναι κλιμακωτή, δηλαδή ο ομιλητής απευθύνεται στο ακροατήριό του ξεκινώντας από τους ιεραρχικά υψηλά ιστάμενους και προχωρεί προς τους απλούς δέκτες.

Πρόλογος/ εισαγωγή: ο ομιλητής παρουσιάζει επιγραμματικά το θέμα, τη σκοπιά από την οποία θα το αντιμετωπίσει και ταυτόχρονα επιδιώκει να κερδίσει το ενδιαφέρον του ακροατηρίου. Ορισμένες φορές, ο πρόλογος/ η εισαγωγή μπορεί να περιλαμβάνει και τις ευχαριστίες του πομπού προς την οργανωτική επιτροπή της εκδήλωσης.

Κύριο μέρος: ο ομιλητής έχει τη δυνατότητα να χρησιμοποιήσει ανάλογα με το θέμα: αφήγηση, βεβαίωση (αποδεικτικό υλικό) και ανασκευή.

Επίλογος: σύντομη ανακεφαλαίωση, ευχή, προτροπή, ανάδειξη των βασικών επιχειρημάτων της ομιλίας.

Αποφώνηση: τυποποιημένη φράση που τοποθετείται στο κάτω δεξιό μέρος του κειμένου.

1. Το υλικό αντλήθηκε από το Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού της Κύπρου. Ανακτήθηκε από: http://archeia.moec.gov.cy/sm/316/omilia_methodologia2.pdf

Παραδείγματα ομιλιών από: *Εκφραση-Εκθεση*, για το Γενικό Λύκειο, Τεύχος Γ', 3ο Κεφάλαιο (Ομιλία Γ. Σεφέρη στη Στοκχόλμη) και 1ο Κεφάλαιο (Ομιλία Κ. Καραμανλή), ΙΤΥΕ-ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.

Νεοελληνική Γλώσσα Γ' Γενικού Λυκείου – Φάκελος υλικού «Εμείς και οι άλλοι», Δίκτυο κειμένων, σελ. 165-171.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΟΜΙΛΙΑΣ

Εισαγωγικό σημείωμα

Ο Κάρολος Παπούλιας (4 Ιουνίου 1929) είναι πολιτικός και τέως Πρόεδρος της Ελληνικής Δημοκρατίας (2005-2015). Ιστορικό στέλεχος του ΠΑΣΟΚ και στενός συνεργάτης του Ανδρέα Παπανδρέου, διετέλεσε δύο φορές υπουργός Εξωτερικών. Το κείμενο που ακολουθεί εστιάζει στο όραμα του ομιλητή για μια σύγχρονη ανθρωποκεντρική Ευρώπη.

Κύριε Πρόεδρε, κύριοι Βουλευτές,

Σας ευχαριστώ πολύ για τη δυνατότητα που μου δίνετε να μιλήσω για το μέλλον της Ευρώπης από αυτό εδώ το βήμα, που εκπροσωπεί τον δημοκρατικότερο θεσμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Προετοιμάζοντας την ομιλία που εκφωνώ σήμερα, περιηγήθηκα στον ηλεκτρονικό διάλογο των Ευρωπαίων πολιτών που γίνεται στον διαδικτυακό τόπο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Διάβασα ενδιαφέρουσες απόψεις, νέων κυρίως ανθρώπων, που ζουν σε διαφορετικές χώρες αλλά κατέχονται από τις ίδιες αγωνίες. Το συμπέρασμα που έβγαλα από αυτή την περιήγηση είναι ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση καλείται σήμερα να επιστρέψει στις αρχές του ευρωπαϊκού Διαφωτισμού που ενέπνευσαν το ξεκίνημά της. Η ελευθερία, η ισότητα και ο ανθρωπισμός είναι τα υψηλά ιδανικά που καθόρισαν το περιεχόμενο της ευρωπαϊκής ιδέας και που σήμερα θα πρέπει να νοηματοδοτηθούν ξανά.

Η ελευθερία είναι πλέον μία έννοια που εξετάζεται σε συνάρτηση με εκείνη της ασφάλειας. Ο Ευρωπαίος πολίτης, και όσοι ζουν στον ευρωπαϊκό χώρο, δε θέλουν να αισθάνονται απειλούμενοι σε έναν κόσμο που δοκιμάζεται από τη διεθνή τρομοκρατία. Ταυτόχρονα όμως απορρίπτουν εκπτώσεις στην προστασία των ατομικών δικαιωμάτων και των προσωπικών ελευθεριών. Υπερασπιζόμαστε το δόγμα «ασφάλεια και ελευθερία» όχι «ασφάλεια αντί ελευθερίας».

Η ισότητα ορίζεται με διαφορετικό τρόπο, ανάλογα με το πρίσμα από το οποίο βλέπει κανείς τον κόσμο. Οι μετανάστες ζητούν ισότιμη μεταχείριση με τους πολίτες των χωρών υποδοχής τους και κάποιες φορές το αίτημά τους προσλαμβάνει δραματικές διαστάσεις. Οι άνεργοι ζητούν ίσες ευκαιρίες και τη δυνατότητα μιας ζωής με αξιοπρέπεια. Και οι άνθρωποι που ζουν στη φτώχεια διεκδικούν την ίδια πρόσβαση στην υγεία και στην παιδεία με εκείνους που έχουν υψηλότερα εισοδήματα. Ο ανθρωπισμός, λοιπόν, είναι εκείνη η αρχή του ευρωπαϊκού Διαφωτισμού που στις μέρες μας αναδεικνύεται σε μέγα ζητούμενο των ευρωπαϊκών κοινωνιών αλλά και σε μέγα διακύβευμα για τις ευρωπαϊκές ηγεσίες.

Πώς όμως νοηματοδοτείται ο ανθρωπισμός; Από την πολύχρονη πορεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, κάποια διδάγματα είναι ήδη ιστορικές αλήθειες: Ανάπτυξη χωρίς κοινωνική δικαιοσύνη είναι κενό γράμμα, ευημερία των αριθμών χωρίς ευημερία των ανθρώπων είναι απλώς μία αντίφαση. Η Ευρωπαϊκή Ένωση διανύει σήμερα περίοδο πε-

ρисуλλογής. Θα έλεγα ότι αυτή η περίοδος οφείλει να είναι κυρίως μια διαδικασία συλλογικής αυτογνωσίας: ένας δρόμος που, αν τον ακολουθήσουμε με συνέπεια και ειλικρίνεια, θα οδηγηθούμε στον βαθύτερο προορισμό και την ουσία της ίδιας της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Γιατί τα ερωτήματα που πραγματικά πρέπει να μας απασχολήσουν δεν είναι τεχνοκρατικά, αλλά φιλοσοφικά: Ποια Ευρώπη θέλουμε; Για ποιον κόσμο αγωνιζόμαστε; Ποιο είναι το όραμα που προσπαθούμε να υλοποιήσουμε;

Θεωρώ ότι η διαφορετική άποψη είναι το βασικό προνόμιο της δημοκρατίας και άρα θεμέλιος λίθος της Ένωσής μας. Όμως για να μπορέσει να υπάρξει σύνθεση των απόψεων είναι αναγκαία η ανοικτή διαλεκτική αντιπαράθεση στην ευρωπαϊκή κοινωνία, γιατί οι πολίτες είναι αυτοί που τελικά θα δώσουν τις απαντήσεις. Γιατί είναι γεγονός ότι καμία στρατηγική ανάπτυξης δεν πρόκειται να έχει αποτέλεσμα εάν δεν είναι ανθρωποκεντρική· εάν δεν ξεκινά από την αρχή της προστασίας των αδυνάτων και δεν επενδύει στην αναβάθμιση της ποιότητας της παιδείας, την έρευνα και τις προκλήσεις των νέων τεχνολογιών.

Το ευρωπαϊκό μέλλον θα διαμορφωθεί από τους Ευρωπαίους πολίτες και θα εξαρτηθεί από τη δική τους συμμετοχή στα κοινά. Και αυτό είναι και αναγκαίο και ευκαίιο σε μια δημοκρατία. Ο Θουκυδίδης στον «Επιτάφιο» του Περικλή περιγράφει με διαχρονική ακρίβεια τη σημασία του ενεργού πολίτη για τη Δημοκρατία. «Μόνοι γαρ τον τεμπδέν τώνδε μετέχοντα ουκ απράγμονα αλλ' αχρείον νομίζομεν».

Πέρασαν αιώνες από τότε. Όμως ο ενεργός πολίτης παραμένει η αρχή και το τέλος του ορισμού της πορείας μας για μια Ευρώπη με παγκόσμια αποστολή. Για μια Ευρώπη που θα είναι όχι μόνο προπύργιο της Δημοκρατίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αλλά και πρότυπο του δικαιώματος στην εργασία, της ανάπτυξης, της κοινωνικής συνοχής. Για μια Ευρωπαϊκή Ένωση που θα είναι υπερδύναμη ανθρωπισμού.

Σας ευχαριστώ πολύ.

Ομιλία του Προέδρου της Δημοκρατίας κ. Κ. Παπούλια στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (17 Μαΐου 2006) με θέμα «Για μια Ανθρωποκεντρική Ευρώπη». (διασκευή)

Ενδεικτικές ερωτήσεις & απαντήσεις σχετικά με την ομιλία

1. Να βρείτε τον τύπο του κειμένου που σας δίνεται και να καταγράψετε δύο (2) διαφορετικά γνωρίσματά του που να τεκμηριώνουν την επιλογή σας. Η απάντησή σας να πλαισιώνεται και από μία (1) κειμενική αναφορά για κάθε γνώρισμα.

Ενδεικτική απάντηση

Το κείμενο που μελετάμε είναι μια ομιλία του πρώην Προέδρου της Ελληνικής Δημοκρατίας κ. Κάρου Παπούλια προς τα μέλη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Υπάρχει προσφώνηση («Κύριε Πρόεδρε, κύριοι Βουλευτές») και αποφώνηση («Σας ευχαριστώ

πολύ»), ενώ το ύφος είναι επικοινωνιακό με τη χρήση του α΄ προσώπου από τον ομιλητή («Το συμπέρασμα που έβγαλα»).

2. Ένα από τα γνωρίσματα της ομιλίας είναι και το επικοινωνιακό ύφος. Να εντοπίσετε τρεις (3) διαφορετικούς τρόπους με τους οποίους ο ομιλητής προσπαθεί να προσδώσει επικοινωνιακό χαρακτήρα στην ομιλία του και να καταγράψετε για κάθε τρόπο την αντίστοιχη κειμενική αναφορά. Τι επιδιώκει ο ομιλητής με την αξιοποίηση του επικοινωνιακού ύφους στον λόγο του;

Ενδεικτική απάντηση

Η ομιλία του Κ. Παπούλια διακρίνεται για το επικοινωνιακό της ύφος. Αυτό επιτυγχάνεται με τη χρήση του α΄ ενικού («Θεωρώ ότι η διαφορετική άποψη...») και β΄ πληθυντικού προσώπου («δυνατότητα που μου δίνετε») αλλά και με την αξιοποίηση των ερωτήσεων («Πώς όμως νοηματοδοτείται ο ανθρωπισμός;»). Έτσι, ο ομιλητής επιχειρεί να προσδώσει ζωντάνια, αμεσότητα και διαλογικό χαρακτήρα στον λόγο του αλλά και να διατηρήσει αμείωτο το ενδιαφέρον των ακροατών του.

3. Το λεξιλόγιο που χρησιμοποιεί στην ομιλία του ο Κ. Παπούλιας ταιριάζει σε επίσημο ύφος. Να εντοπίσετε δύο (2) παραδείγματα στο κείμενο που σας δόθηκε.

Ενδεικτική απάντηση

Το λεξιλόγιο από την ομιλία που μελετάμε διατηρεί στοιχεία επίσημου ύφους. Δύο ενδεικτικά παραδείγματα είναι: «διαλεκτική αντιπαράθεση» και «ανθρωποκεντρική».

4. Να διακρίνετε τα δομικά μέρη της ομιλίας που μελετάτε.

Ενδεικτική απάντηση

Η ομιλία του Κ. Παπούλια εμφανίζει την τυπική δομή μιας επίσημης ομιλίας. Πιο συγκεκριμένα, αρχίζει με την προσφώνηση («Κύριε Πρόεδρε, κύριοι Βουλευτές») και τον πρόλογο («Σας ευχαριστώ πολύ... να νοηματοδοτηθούν ξανά»). Ακολουθεί το κύριο μέρος της ομιλίας όπου ο ομιλητής εκθέτει το αποδεικτικό υλικό του («Η ελευθερία είναι... αλλ' αχρείον νομίζομεν»). Η ομιλία ολοκληρώνεται με τον επίλογο («Πέρασαν αιώνες... υπερδύναμη ανθρωπισμού») και την αποφώνηση («Σας ευχαριστώ πολύ»).

5. Στον πρόλογο μιας ομιλίας ο ομιλητής παρουσιάζει επιγραμματικά το θέμα που θα τον απασχολήσει και ταυτόχρονα επιδιώκει να κερδίσει το ενδιαφέρον του ακροατηρίου. Να επιβεβαιώσετε τα χαρακτηριστικά αυτά στον πρόλογο της ομιλίας που σας δόθηκε.

Ενδεικτική απάντηση

Ο πρόλογος σε μια ομιλία αναφέρει το θέμα της και παράλληλα περιέχει εκφράσεις προκειμένου να ενεργοποιηθεί το ενδιαφέρον των ακροατών. Έτσι, και στην ομιλία που μελετάμε ο Κ. Παπούλιας παρουσιάζει στον πρόλογό της το θέμα που θα τον απασχολήσει (την επιτακτική ανάγκη της Ευρωπαϊκής Ένωσης να αποκτήσει έναν πιο ανθρωποκεντρικό χαρακτήρα). Ταυτόχρονα, δε λείπουν και οι φράσεις με τις οποίες επιχειρεί να αποσπάσει το ενδιαφέρον του ακροατηρίου του όπως «*περιηγήθηκα στον ηλεκτρονικό διάλογο των Ευρωπαίων πολιτών*» και «*Διάβασα ενδιαφέρουσες απόψεις, νέων κυρίως ανθρώπων*».

6. Στο κύριο σώμα μιας ομιλίας ο ομιλητής προσπαθεί να στηρίξει τις προσωπικές του απόψεις κομίζοντας το κατάλληλο αποδεικτικό υλικό. Να εντοπίσετε δύο (2) θέσεις του ομιλητή και το αποδεικτικό υλικό με το οποίο στηρίζει τις θέσεις αυτές.

Ενδεικτική απάντηση

Ο ομιλητής προκειμένου να υποστηρίξει διάφορες επιμέρους θέσεις του, αξιοποιεί και το κατάλληλο αποδεικτικό υλικό. Πιο συγκεκριμένα, για να τεκμηριώσει την υποκειμενική προσέγγιση της έννοιας της «ισότητας» («*Η ισότητα ορίζεται με διαφορετικό τρόπο, ανάλογα με το πρίσμα από το οποίο βλέπει κανείς τον κόσμο*») χρησιμοποιεί τα παραδείγματα των μεταναστών («*Οι μετανάστες ζητούν...*»), των ανέργων («*Οι άνεργοι ζητούν...*») και των φτωκών ανθρώπων («*Και οι άνθρωποι που ζουν στη φτώχεια διεδικούν...*»).

Σε ένα άλλο σημείο τονίζει την αναγκαιότητα του διαλόγου των Ευρωπαίων πολιτών για τη σύνθεση των διαφορετικών απόψεων («*Όμως για να μπορέσει να υπάρξει σύνθεση των απόψεων είναι αναγκαία η ανοικτή διαλεκτική αντιπαράθεση στην ευρωπαϊκή κοινωνία*») και στηρίζει τη θέση αυτή με τα επιχειρήματα που ακολουθούν («*γιατί οι πολίτες είναι αυτοί που τελικά θα δώσουν τις απαντήσεις*», «*γιατί είναι γεγονός ότι καμία στρατηγική ανάπτυξης δεν πρόκειται να έχει αποτέλεσμα εάν δεν είναι ανθρωποκεντρική: εάν δεν ξεκινά από την αρχή της προστασίας των αδυνάτων και δεν επενδύει στην αναβάθμιση της ποιότητας της παιδείας, την έρευνα και τις προκλήσεις των νέων τεχνολογιών*»).

ΑΣΚΗΣΗ ΕΜΠΕΔΩΣΗΣ

Εισαγωγικό σημείωμα

Ο **Μπαράκ Ομπάμα** είναι Αμερικανός πολιτικός που διετέλεσε πρόεδρος των ΗΠΑ την οκταετία 2009-2017. Είναι ο πρώτος Αφροαμερικανός που εκλέχθηκε σε αυτήν τη θέση. Τον Οκτώβριο του 2009 έγινε ο τέταρτος Αμερικανός πρόεδρος που λαμβάνει Βραβείο

Νόμπελ Ειρήνης, ενώ έχει ανακηρυχθεί δύο χρονιές (2008 και 2012) «Πρόσωπο της Χρονιάς» από το περιοδικό Time. Στο τέλος της θητείας του επισκέφθηκε την Ελλάδα. Η ξενάγησή του στα μνημεία της Ακρόπολης και ειδικά οι εικόνες του μπροστά από το μνημείο του Παρθενώνα έκαναν τον γύρο του κόσμου. Ο Ομπάμα με τη συμβολική αυτή επίσκεψή του αλλά και με την ομιλία που ακολούθησε εξέφρασε αναφανδόν τον σεβασμό του στον αρχαιοελληνικό πολιτισμό και στα ιδεώδη που ενέπνευσε.

Γεια σου, Ελλάδα! «Γειά σας!»! «Καλησπέρα!» στην κυβέρνηση και τον λαό της Ελλάδας – συμπεριλαμβανομένου και του Πρωθυπουργού, τον οποίο θα ήθελα να ευχαριστήσω για τη συνεργασία του και για την παρουσία σας εδώ, μαζί με τόσους πολλούς νέους ανθρώπους, το μέλλον της Ελλάδας. Θέλω να σας ευχαριστήσω για τη θερμή και γενναιόδωρη υποδοχή σας.

Όπως πολλοί από εσάς γνωρίζετε, αυτό είναι το τελευταίο μου ταξίδι στο εξωτερικό ως προέδρου των Ηνωμένων Πολιτειών και ήμουν αποφασισμένος, στο τελευταίο ταξίδι μου, να έρθω στην Ελλάδα – εν μέρει επειδή έχω ακούσει για τη θρυλική φιλοξενία του ελληνικού λαού. Εν μέρει γιατί ήθελα να δω την Ακρόπολη και τον Παρθενώνα. Αλλά και γιατί ήρθα εδώ με ευγνωμοσύνη από όλους για όσα η Ελλάδα – «Αυτός ο κόσμος ο μικρός, ο μέγας» – έχει δώσει στην ανθρωπότητα διαμέσου των αιώνων.

Οι καρδιές μας έχουν συγκινηθεί από τις τραγωδίες του Αισχύλου και του Ευριπίδη, το πνεύμα μας έχει διευρυνθεί από τις ιστορίες του Ηροδότου και του Θουκυδίδη. Η κατανόησή μας για τον κόσμο και τη θέση μας σε αυτόν έχει επεκταθεί από τον Σωκράτη και τον Αριστοτέλη. Πάνω απ' όλα, είμαστε υπόχρεοι στην Ελλάδα για το πιο πολύτιμο από τα δώρα – ότι, ως άτομα με ελεύθερη βούληση, έχουμε το δικαίωμα και την ικανότητα να κυβερνήσουμε τον εαυτό μας. Γιατί εδώ ήταν, 25 αιώνες πριν, στους βραχώδεις λόφους αυτής της πόλης, που προέκυψε μια νέα ιδέα. Η «Δημοκρατία». Το «κράτος» – η δύναμη, το δικαίωμα να διοικεί – έρχεται από τον «Δήμο», τους ανθρώπους. Η ιδέα ότι είμαστε πολίτες, όχι υπηρέτες, αλλά διαχειριστές της κοινωνίας μας. Η έννοια της ιδιότητας του πολίτη, που έχει και δικαιώματα και ευθύνες. Η πίστη στην ισότητα ενώπιον του νόμου – όχι μόνο για λίγους, αλλά για τους πολλούς, όχι μόνο για την πλειοψηφία, αλλά και τη μειονότητα. Αυτές είναι έννοιες που γεννήθηκαν σε αυτό το βραχώδες έδαφος.

Οι Αθηναίοι γνώριζαν επίσης ότι, όσο ευγενείς κι αν είναι, οι ιδέες από μόνες τους δεν ήταν αρκετές. Για να έχουν νόημα, οι αρχές πρέπει να κατοχυρώνονται με τους νόμους και να προστατεύονται από θεσμικά όργανα και να προωθούνται μέσω της συμμετοχής των πολιτών. Και έτσι συγκεντρώνονταν σε μια μεγάλη συνέλευση για να συζητούν και να αποφασίζουν κρατικές υποθέσεις, με κάθε πολίτη να έχει το δικαίωμα να μιλήσει, δίνοντας την ψήφο του. Νόμοι χαραγμένοι σε πέτρα για να τους βλέπουν όλοι και να τους τηρούν. Δικαστήρια, με πολίτες για ενόρκους, για να τηρούνται οι νόμοι αυτοί.

Τώρα, η δημοκρατία, όπως όλοι οι ανθρώπινοι θεσμοί, είναι ατελής. Αλλά είναι καλύτερη από τις εναλλακτικές λύσεις, γιατί μας επιτρέπει να εργαστούμε ειρηνικά μέσα από τις διαφορές μας και να προχωρήσουμε πιο κοντά στα ιδανικά μας. Μας επιτρέπει να δοκιμάσουμε νέες ιδέες και μας επιτρέπει να διορθώσουμε τα λάθη. Οποιαδήποτε ενέργεια, από έναν πρόεδρο, ή οποιοδήποτε αποτέλεσμα των εκλογών ή οποιαδήποτε νομοθεσία που έχει αποδειχθεί λανθασμένη, μπορεί να διορθωθεί μέσω της διαδικασίας της δημοκρατίας.

Και έτσι εδώ, όπου γεννήθηκε η δημοκρατία, επιβεβαιώνουμε για άλλη μια φορά τα δικαιώματα και τα ιδανικά και τα θεσμικά όργανα με τα οποία διαμορφώνεται ο τρόπος ζωής μας. Η ελευθερία του λόγου και της συνάθροισης – γιατί η πραγματική νομιμοποίηση μπορεί να προέλθει μόνο από τους ανθρώπους, που δεν πρέπει ποτέ να σιωπήσουν. Η ελευθερία του Τύπου για να εκθέσει την αδικία και τη διαφθορά και να κρατά τους ηγέτες υπόλογους. Ανεξιθρησκία – γιατί είμαστε όλοι ίσοι στα μάτια του Θεού. Ανεξάρτητες δικαστικές αρχές για να διατηρήσουν το κράτος δικαίου και τα ανθρώπινα δικαιώματα. Διαχωρισμός των εξουσιών για να περιορίζεται η εμβέλεια του οποιουδήποτε τμήματος της κυβέρνησης. Ελεύθερες και δίκαιες εκλογές – γιατί οι πολίτες πρέπει να είναι σε θέση να επιλέξουν τους δικούς τους ηγέτες, ακόμη και αν ο υποψήφιος τους δεν κερδίζει πάντα [...]

Γιατί τελικά, είναι στο χέρι μας. Δεν είναι δουλειά κάποιου άλλου, δεν είναι ευθύνη κάποιου άλλου, αλλά είναι οι πολίτες των χωρών και των πολιτών του κόσμου μας που θα κάμψουν το τόξο της ιστορίας προς την κατεύθυνση της δικαιοσύνης.

Και αυτό είναι που μας επιτρέπει να κάνουμε η δημοκρατία. Γι' αυτό, το πιο σημαντικό αξίωμα σε οποιαδήποτε χώρα δεν είναι ο πρόεδρος ή ο πρωθυπουργός. Ο πιο σημαντικός τίτλος είναι ο «πολίτης». Και σε όλα τα έθνη μας, θα είναι πάντα οι πολίτες μας, οι οποίοι αποφασίζουν το είδος των χωρών που θα είμαστε, τα ιδανικά που θα προσπαθούμε να φτάσουμε και τις αξίες που μας καθορίζουν. Σε αυτό το μεγάλο, ατελές, αλλά αναγκαίο σύστημα της αυτοδιοίκησης, η δύναμη και η πρόοδος θα έρθει πάντα από τον «Δήμο», από το «Εμείς, οι άνθρωποι...». Και είμαι βέβαιος ότι όσο υπηρετούμε αληθινά αυτό το σύστημα της αυτοδιοίκησης, το μέλλον μας θα είναι λαμπρό. Ευχαριστώ πολύ! «ΖΗΤΩ Η ΕΛΛΑΣ».

Ομιλία του Μπ. Ομπάμα, προέδρου των ΗΠΑ,
στο Κέντρο Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος, Αθήνα, 16/11/2016.

Ενδεικτικές ερωτήσεις σχετικά με την ομιλία

1. Το κείμενο που μελετάμε είναι μια ομιλία του Μπαράκ Ομπάμα. Να καταγράψετε δύο (2) γενικά γνωρίσματα της ομιλίας και να πλαισιώσετε την απάντησή σας με μία (1) κειμενική αναφορά για κάθε γνώρισμα.

2. Ένα από τα γνωρίσματα της ομιλίας είναι και το επικοινωνιακό ύφος. Να εντοπίσετε δύο (2) διαφορετικούς τρόπους με τους οποίους ο ομιλητής προσπαθεί να προσδώσει επικοινωνιακό χαρακτήρα στην ομιλία του και να καταγράψετε για κάθε τρόπο την αντίστοιχη κειμενική αναφορά. Τι επιδιώκει ο ομιλητής με την αξιοποίηση του επικοινωνιακού ύφους στον λόγο του;

3. Να εντοπίσετε στην ομιλία που σας δόθηκε δύο (2) παραδείγματα επίσημου ύφους και να στηρίξετε την απάντησή σας με μία (1) κειμενική αναφορά για το κάθε παράδειγμα που εντοπίσατε.

4. Στον πρόλογο μιας ομιλίας ο ομιλητής παρουσιάζει επιγραμματικά το θέμα που θα τον απασχολήσει και ταυτόχρονα επιδιώκει να κερδίσει το ενδιαφέρον του ακροατηρίου. Να επιβεβαιώσετε τα χαρακτηριστικά αυτά και στον πρόλογο της ομιλίας που σας δόθηκε.

5. Στο κύριο σώμα μιας ομιλίας ο ομιλητής προσπαθεί να στηρίξει τις προσωπικές του απόψεις κομίζοντας το κατάλληλο αποδεικτικό υλικό. Να εντοπίσετε δύο (2) θέσεις του ομιλητή και το αποδεικτικό υλικό με το οποίο στηρίζει τις θέσεις αυτές.

Μεθοδολογία προσέγγισης ενός σκίτσου/ μιας γελοιογραφίας

Η προσέγγιση ενός σκίτσου/ μιας γελοιογραφίας στηρίζεται κυρίως σε δύο βασικά στοιχεία:

1. στην περιγραφή
2. στην ερμηνεία

Ο μαθητής/ η μαθήτρια, όταν σχολιάζει ένα σκίτσο/ μια γελοιογραφία, καλείται:

- να καταγράψει αυτό που βλέπει/ παρατηρεί
- να ανιχνεύσει το βαθύτερο νόημα και να παρουσιάσει το μήνυμα που λανθάνει (= «κρύβεται», υποδηλώνεται). Για να αποδώσει εύστοχα ο μαθητής/ η μαθήτρια το περιεχόμενο του «κειμένου», χρήσιμο είναι να διακρίνει την πρόθεση/ τον σκοπό του δημιουργού.

Άσκηση: Παρατηρήστε προσεκτικά το παρακάτω σκίτσο/ γελοιογραφία και σε μία (1) παράγραφο 100-120 λέξεων να το περιγράψετε και να το ερμηνεύσετε (να παρουσιάσετε το βαθύτερο νόημά του).

Ακολουθώντας τη μεθοδολογία που προτάθηκε, μπορούμε να καταγράψουμε την παρακάτω ενδεικτική απάντηση:

Ενδεικτική απάντηση

Η γελοιογραφία παρουσιάζει δύο άντρες να συνομιλούν. Ο ένας ρωτάει αν ως κοινωνία προτιμάμε να μην υπάρχουν νόμοι ή να υπάρχουν και να μην εφαρμόζονται. Ο άλλος άντρας, που μάλλον είναι μορφωμένος, καθώς παρουσιάζεται να διαβάξει εφημε-

ΜΕΡΟΣ Δ΄

**ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΓΡΑΠΤΟΥ ΛΟΓΟΥ (Δ΄ ΘΕΜΑ) –
ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΔΥΟ (2) ΜΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΩΝ
ΚΕΙΜΕΝΩΝ (Β΄ ΘΕΜΑ)**

Ένα πρακτικό παράδειγμα γραφής & αξιολόγησης της παραγωγής γραπτού λόγου με το νέο σύστημα

ΕΝΟΤΗΤΑ

8η

Ας υποθέσουμε ότι έχουμε επιλέξει να διδάξουμε στην τάξη μας δύο κείμενα (ένα μονοτροπικό και ένα πολυτροπικό) που προσεγγίζουν τη σχέση της παγκοσμιοποίησης με τα ανθρώπινα δικαιώματα.

ΚΕΙΜΕΝΟ Ι

Εισαγωγικό σημείωμα

Ο **Γιουβάλ Νόα Χαράρι** είναι καθηγητής του Τμήματος Ιστορίας στο Εβραϊκό Πανεπιστήμιο της Ιερουσαλήμ. Είναι ο συγγραφέας των βιβλίων *Sapiens: Μια σύντομη ιστορία του ανθρώπου* (2014), *Homo Deus: Μια σύντομη ιστορία του μέλλοντος* (2016) και *21 μαθήματα για τον 21ο αιώνα* (2018) τα οποία σημείωσαν διεθνή εκδοτική επιτυχία σε πολλές γλώσσες. Στα γραπτά του εξετάζει το ζήτημα της ελεύθερης θέλησης, της συνείδησης και της νοημοσύνης.

[Παγκοσμιοποίηση και ανισότητες]

Τις τελευταίες δεκαετίες, οι άνθρωποι σε όλο τον κόσμο άκουγαν ότι η ανθρωπότητα βρίσκεται στον δρόμο για την ισότητα και ότι η παγκοσμιοποίηση και οι νέες τεχνολογίες θα τη βοηθήσουν να τη φτάσει ακόμα πιο σύντομα. Στην πραγματικότητα, ο 21ος αιώνας μπορεί να δημιουργήσει τις κοινωνίες με τη μεγαλύτερη ανισότητα στην ιστορία. Παρότι η παγκοσμιοποίηση και το διαδίκτυο γεφυρώνουν το χάσμα ανάμεσα στις χώρες, απειλούν ωστόσο να διευρύνουν το κενό ανάμεσα στις τάξεις, και ακριβώς τη στιγμή που η ανθρωπότητα φαίνεται να πετυχαίνει την παγκόσμια ενοποίηση, το ίδιο το ανθρώπινο είδος μπορεί να διαιρεθεί σε βιολογικές κάστες.

Μολονότι ο κόσμος του 2000 εξακολουθούσε να έχει τις ιεραρχίες του, ήταν πάντως πολύ πιο ισότιμος από εκείνον του 1900. Στα πρώτα χρόνια του 21ου αιώνα, οι άνθρωποι περίμεναν ότι η πρόοδος στην ισότητα θα συνεχιζόταν ή και θα επιταχυνόταν. Συγκεκριμένα, πίστευαν ότι η παγκοσμιοποίηση θα έφερνε την οικονομική αφθονία σε όλο τον κόσμο και ότι, κατά συνέπεια, όλοι οι άνθρωποι θα άρχιζαν να έχουν τις ίδιες ευκαιρίες και τα ίδια προνόμια. Μια ολόκληρη γενιά μεγάλωσε με αυτή την υπόσχεση.

Τώρα φαίνεται ότι η υπόσχεση αυτή μπορεί να μην εκπληρωθεί. Η παγκοσμιοποίηση ωφέλησε σίγουρα μεγάλα τμήματα της ανθρωπότητας, αλλά υπάρχουν σημάδια αύξησης της ανισότητας τόσο ανάμεσα στις κοινωνίες όσο και στο εσωτερικό τους. Κάποιες

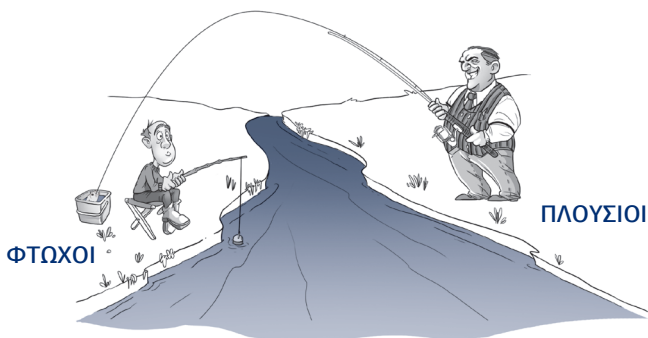
ομάδες μονοπωλούν ολοένα και περισσότερο τους καρπούς της παγκοσμιοποίησης. Ήδη σήμερα το πλουσιότερο 1% κατέχει τον μισό παγκόσμιο πλούτο.

Την ίδια στιγμή, οι βελτιώσεις στη βιοτεχνολογία μπορούν να καταστήσουν εφικτή τη μετάφραση της οικονομικής ανισότητας σε βιολογική ανισότητα. Οι πάμπλουτοι θα έχουν επιτέλους να κάνουν κάτι που θα αξίζει πραγματικά με τον ασύλληπτο πλούτο τους. Ενώ ως τώρα μπορούσαν να αγοράζουν σύμβολα κύρους, σύντομα θα μπορούν να αγοράζουν την ίδια τη ζωή. Αν οι νέες θεραπείες για την επέκταση της ζωής και την αναβάθμιση των σωματικών και νοητικών ικανοτήτων αποδειχθούν ακριβείς, τότε η ανθρωπότητα μπορεί να χωριστεί σε βιολογικές κάστες.

Το 2100 οι πλούσιοι μπορεί να είναι όντως πιο ταλαντούχοι, πιο δημιουργικοί και πιο ευφυείς από τους κατοίκους των παραγκουπόλεων. Αν οι πλούσιοι χρησιμοποιούν τις ανώτερες ικανότητές τους για να πλουτίσουν ακόμα περισσότερο και αν τα περισσότερα χρήματα μπορούν να τους εξασφαλίσουν ενισχυμένα σώματα και εγκεφάλους, τότε το χάσμα συνεχώς θα διευρύνεται. Το 2100, το πλουσιότερο 1% μπορεί να μην κατέχει απλώς τον περισσότερο παγκόσμιο πλούτο, αλλά και την περισσότερη ομορφιά, δημιουργικότητα και υγεία. Επομένως, η ανθρωπότητα μπορεί να χωριστεί σε μια μικρή τάξη υπερανθρώπων και σε μια τεράστια υπο-τάξη άχρηστων *homo sapiens*. Με αυτό τον τρόπο η παγκοσμιοποίηση θα ενώσει τον κόσμο οριζόντια καταργώντας τα εθνικά σύνορα, αλλά την ίδια στιγμή θα χωρίσει την ανθρωπότητα κάθετα.

Υ. Ν. Harari, 21 μαθήματα για τον 21ο αιώνα, μτφρ. Μ. Λαλιώτης, εκδ. Αλεξάνδρεια.

ΚΕΙΜΕΝΟ II

ΘΕΜΑ Δ

Αξιοποιώντας δημιουργικά τις πληροφορίες (π.χ. επιχειρήματα, ιδέες, εκφράσεις κ.ά.) από το κείμενο I & II, να αναπτύξετε τις απόψεις σας σχετικά με το πώς η παγκοσμιοποίηση μπορεί να επηρεάσει θετικά αλλά και αρνητικά τα ανθρώπινα δικαιώματα. Να υποθέσετε ότι το κείμενό σας είναι ένα άρθρο (350-400 λέξεις) που θα αναρτηθεί στην ιστοσελίδα του σχολείου σας.

Μονάδες 30

Η διδασκαλία στην τάξη & η γραφή των μαθητών/τριών

Η διδασκαλία στην τάξη είναι παιδαγωγικά και διδακτικά χρήσιμο να δείχνει στον/στη μαθητή/τρια την πορεία της σκέψης πριν από τη γραφή, αλλά και τον ορθό τρόπο οργάνωσης, διατύπωσης και ανάπτυξης των επιχειρημάτων του/της, που είναι και το τελικό ζητούμενο. Με βάση τα παραπάνω προτείνονται, για τους συναδέλφους εκπαιδευτικούς και τους/τις μαθητές/τριες, τα εξής:

1. Το προσυγγραφικό στάδιο, που στηρίζεται στην εκφώνηση του θέματος
2. Ο εντοπισμός των επιχειρημάτων, ιδεών από τα κείμενα αναφοράς
3. Ο μετασχηματισμός αυτών των επιχειρημάτων και ο εμπλουτισμός τους με βάση την κοινωνική εμπειρία των μαθητών/τριών
4. Η ομαδοποίηση των επιχειρημάτων (οργάνωση, δομή του λόγου)
5. Η γραφή, η παραγωγή (κριτικού) γραπτού λόγου από τον/τη μαθητή/τρια
6. Η αξιολόγηση των γραπτών κειμένων των μαθητών/τριών

Αναλυτικότερα:

1. Το προσυγγραφικό στάδιο¹

Κειμενικό είδος:

Ιδιότητα:

Ρηματικά πρόσωπα:

Σκοπός:

Δεδομένα:

Ζητούμενο:

---

1. Οι γραμμές στο προσυγγραφικό στάδιο και στον πίνακα της επόμενης σελίδας έχουν δοθεί για να δουλέψουν εργαστηριακά τα παιδιά στην τάξη την ώρα του μαθήματος.

2 & 3. Επιχειρήματα/ ιδέες από τα κείμενα αναφοράς και μετασχηματισμός τους

Επιχειρήματα/ θέσεις του κειμένου	Μετασχηματισμός των επιχειρημάτων/ θέσεων του κειμένου με βάση και την κοινωνική εμπειρία του/ της μαθητή/ τριας
1.	
2.	
3.	
4.	
5.	
6.	

4. Η ομαδοποίηση των μετασχηματισμένων επιχειρημάτων εκτείνεται σε δύο (τρεις, το πολύ) παραγράφους, με δεδομένο το όριο των λέξεων (300-400 λέξεις).

5. Η γραφή του/ της μαθητή/τριας (παραγωγή γραπτού λόγου)

Απάντηση μαθητή¹:

Παγκοσμιοποίηση και ανθρώπινα δικαιώματα

Πρόλογος: Οι τεχνολογικές αναπτύξεις που έχουν λάβει χώρα τα τελευταία χρόνια είχαν ως αποτέλεσμα την κατάργηση των εθνικών συνόρων και τη δημιουργία μιας ευρύτερης παγκοσμιοποιημένης κοινωνίας. Δυστυχώς όμως, αν και η παγκοσμιοποίηση έχει επηρεάσει θετικά τα ανθρώπινα δικαιώματα, έχει συμβάλει σε μεγάλο βαθμό και στην απομάκρυνση από την εξίσωση των κοινωνικών τάξεων.

1. Διατηρήθηκε ακριβώς η γραφή του μαθητή χωρίς καμιά δική μας διορθωτική παρέμβαση.

1η παράγραφος: Αρχικά η παγκοσμιοποίηση σε συνδυασμό με τις τεχνολογικές αναπτύξεις βοηθά στην εκπλήρωση του δικαιώματος στην εκπαίδευση. Μέσω του διαδικτύου οι μαθητές μπορούν να πληροφορηθούν για οποιοδήποτε θέμα τους ενδιαφέρει αποκτώντας με αυτό τον τρόπο σφαιρικές γνώσεις, ενώ την ίδια στιγμή μπορούν να έρθουν σε επαφή με διαφορετικούς πολιτισμούς ώστε να διευρύνουν τους πνευματικούς τους ορίζοντες. Ακόμη, στα πλαίσια του μαθήματος η παγκοσμιοποίηση δίνει περισσότερες ευκαιρίες συζήτησης μεταξύ των μαθητών για θέματα που αφορούν την επικαιρότητα όχι μόνο της χώρας τους αλλά και άλλων χωρών. Παράλληλα, χάρη στα κοινωνικά δίκτυα οι άνθρωποι μπορούν να έρχονται σε επαφή με συνανθρώπους τους που βρίσκονται σε άλλες χώρες εκπληρώνοντας με αυτό τον τρόπο το δικαίωμα στην κοινωνία.

2η παράγραφος: Η παγκοσμιοποίηση όμως έχει και αρνητικές συνέπειες στα ανθρώπινα δικαιώματα. Πολλές πλούσιες ομάδες εκμεταλλεύονται την εξέλιξη αυτή ώστε να συγκεντρώσουν όλο τον πλούτο στα χέρια τους. Σύμφωνα με τον Χαράρι ήδη σήμερα το πλουσιότερο 1% κατέχει τον μισό παγκόσμιο πλούτο και το χειρότερο είναι ότι, αν οι πολίτες των μικρομεσαίων τάξεων δε δράσουν άμεσα, αυτό το 1% θα γίνει ακόμα πιο εύπορο. Επίσης, λόγω αυτής της οικονομικής ανισότητας οι θεραπείες που θα εφευρευθούν στο μέλλον θα είναι προσιτές μόνο στους πλούσιους, οι οποίοι θα μπορούν να εξασφαλίσουν τη μακροζωία διαμορφώνοντας με αυτό τον τρόπο και βιολογικές ανισότητες μεταξύ των τάξεων. Ο πλούτος θα μπορεί να εξασφαλίζει ακόμα και το ταλέντο, την ευφυΐα και την κριτική σκέψη διευρύνοντας με αυτό τον τρόπο το χάσμα ακόμα περισσότερο.

Επίλογος: Συνεπώς, η παγκοσμιοποίηση είναι ένα φαινόμενο το οποίο σίγουρα βοήθησε στην προάσπιση πολλών ανθρώπινων δικαιωμάτων. Σε αντίθεση όμως με όσα ήλπιζαν οι πρόγονοί μας, δε συνέβαλε στην εξίσωση των τάξεων, αλλά στη διεύρυνση του χάσματος μεταξύ τους.

Λέξεις: 326

Απάντηση μαθήτριας¹:

Η παγκοσμιοποίηση (αποξ)ενώνει την ανθρωπότητα;

Πρόλογος: Όπως πιθανόν όλοι γνωρίζετε, η παγκοσμιοποίηση είναι ένα σύγχρονο φαινόμενο, το οποίο έχει δύο δυνητικές όψεις· οι συνέπειές της μπορεί να αποβούν είτε θετικές είτε αρνητικές. Για το θέμα αυτό είχε ασχοληθεί περαιτέρω ο ευρέως γνωστός καθηγητής και συγγραφέας Γιουβάλ Νόα Χαράρι στο βιβλίο του «21 μαθήματα για τον 21ο αιώνα». Το βιβλίο αυτό αποτέλεσε, ουσιαστικά, την αφορμή για τη συγγραφή του συγκεκριμένου άρθρου.

1. Διατηρήθηκε ακριβώς η γραφή της μαθήτριας χωρίς καμιά δική μας διορθωτική παρέμβαση.

1η παράγραφος: Σε ένα πρώτο επίπεδο καλό θα ήταν να τονιστεί ότι αιτία της παγκοσμιοποίησης ήταν η εμφάνιση και τελικά η κυριαρχία του διαδικτύου. Μέσω αυτού του τεχνολογικού εργαλείου ξεκίνησε να αναπαράγεται η ιδέα μιας ενοποιημένης ανθρωπότητας. Το διαδίκτυο και κατ' επέκταση η παγκοσμιοποίηση κατόρθωσαν να αποτελέσουν τη «γέφυρα» μεταξύ των χωρών. Οι άνθρωποι μέσα από αυτή τη διαδικασία άρχισαν να νιώθουν όχι μόνο πολίτες της χώρας στην οποία ανήκαν, αλλά και πολίτες του κόσμου. Με λίγα λόγια, οι λαοί γνώρισαν ο ένας τον άλλον μοιράζοντας ιδέες, απόψεις και παραδόσεις, δημιουργώντας παράλληλα ένα ειρηνικό περιβάλλον, ανοικτό και φιλικό προς το καινούργιο. Επομένως, η παγκοσμιοποίηση θα μπορούσε να σημαίνει –μεταξύ των άλλων– και «ανοικτά σύνορα», γεγονός που συμβάλλει θετικά στην επέκταση και εδραίωση των ανθρώπινων δικαιωμάτων.

2η παράγραφος: Ωστόσο, όπως προαναφέρθηκε, η παγκοσμιοποίηση δεν αποτελείται μόνο από θετικά στοιχεία. Πιο συγκεκριμένα, μπορεί η ανθρωπότητα στο σύνολό της να βαδίζει προς την ενοποίηση, αλλά την ίδια στιγμή αποκλίνουν ολοένα και περισσότερο οι κοινωνικές τάξεις μεταξύ τους, με τις διαφορές να εντοπίζονται σε όλα τα επίπεδα της καθημερινής ζωής. Για παράδειγμα, ήδη κάποιες ομάδες επωφελούνται πιο πολύ από την παγκοσμιοποίηση, καθώς οικειοποιούνται μεγάλο μέρος των εσόδων της. Ποιο είναι το αποτέλεσμα; Το 1% του πληθυσμού να διαθέτει τον μισό παγκόσμιο πλούτο. Έτσι, αυτό το 1% είναι σε θέση να αγοράσει ό,τι επιθυμεί – μπορεί σε λίγα χρόνια την ομορφιά, τη ρώμη, τις υψηλές διανοητικές ικανότητες, ή ακόμα και την υγεία. Η ανθρωπότητα, λοιπόν, μπορεί να διαχωριστεί σε βιολογικές κάστες, εάν από τη μία πλευρά θα κυριαρχεί η τάξη των υπεράνθρωπων και από την άλλη απλώς θα επιβιώνει μία πληθύτερη ομάδα κατώτερων homo sapiens.

Επίλογος: Επιλογικά, το ζήτημα της παγκοσμιοποίησης δε θα έπρεπε να αφήνει κανέναν ασυγκίνητο, αφού αποτελεί ένα αμφιλεγόμενο φαινόμενο· μπορεί να ενώσει ή να αποξενώσει τους ανθρώπους μεταξύ τους. Μπορεί να πραγματοποιήσει το ιδεώδες της ενοποιημένης ανθρωπότητας ή να χωρίσει κάθετα το γένος σε κάστες βιολογικού χαρακτήρα.

Λέξεις: 376

6. Η αξιολόγηση των (συγκεκριμένων) γραπτών

ΕΝΑΣ ΠΡΑΚΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ
(ΑΥΤΟ- & ΕΤΕΡΟ-)ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΛΟΓΟΥ

Κριτήρια αξιολόγησης όπως τα ορίζει το Ι.Ε.Π. (Οδηγίες 16-09-2019)	Αξιολόγηση από τον/ την εκπαιδευτικό
<p>ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ</p> <p>α. επίτευξη επικοινωνιακού στόχου και ανταπόκριση στο επικοινωνιακό πλαίσιο</p> <p>β. κάλυψη προδιαγραφών:</p> <ul style="list-style-type: none"> • κειμενικό είδος • θέμα, αριθμός λέξεων • αξιοποίηση πληροφοριών και βασικών εννοιών κειμένου/ων αναφοράς. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ΠΟΛΥ ΚΑΛΗ 2. ΚΑΛΗ 3. ΕΠΑΡΚΗΣ 4. ΑΝΕΠΑΡΚΗΣ <ol style="list-style-type: none"> 1. ΠΟΛΥ ΚΑΛΗ ΚΑΛΥΨΗ 2. ΚΑΛΗ ΚΑΛΥΨΗ 3. ΚΑΛΥΨΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΩΝ 4. ΜΗ ΚΑΛΥΨΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΩΝ ΠΡΟΔΙΑΓΡΑΦΩΝ
<p>ΟΡΓΑΝΩΣΗ</p> <p>α. οργάνωση κειμένου (παράγραφοι, συνοχή κτλ.)</p> <p>β. παρουσίαση ιδεών και λογική ανάπτυξη επιχειρημάτων (χρήση κατάλληλου κειμενικού είδους, συνεκτικότητα, μετασχηματισμός ιδεών κειμένου/ων αναφοράς)</p> <p>γ. χρήση γένους λόγου-ύφους σε όλο το κείμενο</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. ΠΟΛΥ ΚΑΛΗ 2. ΚΑΛΗ 3. ΕΠΑΡΚΗΣ 4. ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΕΝΗ Ή ΑΝΕΠΑΡΚΗΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗ <ol style="list-style-type: none"> 1. ΠΟΛΥ ΚΑΛΗ 2. ΚΑΛΗ 3. ΕΠΑΡΚΗΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ 4. ΕΛΛΕΙΨΗ ΣΥΝΕΚΤΙΚΟΤΗΤΑΣ & ΛΟΓΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΩΝ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΩΝ <ol style="list-style-type: none"> 1. ΣΥΝΕΠΗΣ ΧΡΗΣΗ ΣΕ ΟΛΟ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ 2. ΣΤΟ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ 3. ΕΠΑΡΚΗΣ ΧΡΗΣΗ 4. ΑΚΑΤΑΛΛΗΛΗ ΧΡΗΣΗ ΓΕΝΟΥΣ ΛΟΓΟΥ-ΥΦΟΥΣ

<p>ΓΛΩΣΣΑ</p> <p>α. εύρος και ακρίβεια γραμματικοσυντακτικών φαινομένων που ανταποκρίνονται στο θέμα</p> <p>β. εύρος και ακρίβεια σημασιολογικών στοιχείων που ανταποκρίνονται στο θέμα</p> <p>γ. ορθογραφία και στίξη</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. ΜΕΓΑΛΟ ΕΥΡΟΣ & ΑΚΡΙΒΕΙΑ 2. ΚΑΤΑΛΛΗΛΟ ΕΥΡΟΣ & ΑΚΡΙΒΕΙΑ 3. ΕΠΑΡΚΗΣ ΑΚΡΙΒΕΙΑ 4. ΑΝΕΠΑΡΚΕΙΑ ΣΤΗ ΧΡΗΣΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟΣΥΝΤΑΚΤΙΚΩΝ ΦΑΙΝΟΜΕΝΩΝ <ol style="list-style-type: none"> 1. ΜΕΓΑΛΟ ΕΥΡΟΣ & ΑΚΡΙΒΕΙΑ 2. ΚΑΤΑΛΛΗΛΟ ΕΥΡΟΣ & ΑΚΡΙΒΕΙΑ 3. ΕΠΑΡΚΗΣ ΑΚΡΙΒΕΙΑ ΣΗΜΑΣΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ 4. ΑΝΕΠΑΡΚΕΙΑ ΣΗΜΑΣΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ <ol style="list-style-type: none"> 1. ΕΞΑΙΡΕΤΙΚΗ 2. ΚΑΛΗ 3. ΕΠΑΡΚΗΣ 4. ΕΛΛΙΠΗΣ ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ & ΣΤΙΞΗ
<p>ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ/ ΣΧΟΛΙΑ</p>	<p>Θα ήθελα να βελτιώσεις το/ τα εξής:</p> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>

ΣΗΜΕΙΩΣΗ:

<p>Στο Περιεχόμενο (με άριστα το 12) η τετραβάθμια κλίμακα αντιστοιχεί στους βαθμούς: 1η κλίμακα: 10-12 2η κλίμακα: 7-9 3η κλίμακα: 4-6 4η κλίμακα: 1-3</p>	<p>Στην Οργάνωση (με άριστα το 10): 1η κλίμακα: 9-10 2η κλίμακα: 7-8 3η κλίμακα: 4-6 4η κλίμακα: 1-3</p>	<p>Στη Γλώσσα (με άριστα το 8): 1η κλίμακα: 7-8 2η κλίμακα: 5-6 3η κλίμακα: 3-4 4η κλίμακα: 1-2</p>
--	---	--

Αξιολόγηση της πρώτης μαθητικής παραγωγής λόγου

Επαρκής, σχετικά καλή η συνολική προσπάθεια. → 21/30
 Καλύφθηκαν κάποιες προδιαγραφές όπως το κειμενικό είδος (άρθρο με τίτλο και αφόρμηση από την επικαιρότητα) και το θέμα. Δεν αξιοποιήθηκαν όμως σε ικανοποιητικό βαθμό (κυρίως στην 1η παρ.) οι πληροφορίες/ ιδέες του 1ου κειμένου αναφοράς. → 8
 Η οργάνωση του κειμένου ήταν ικανοποιητική. Οι παράγραφοι είχαν την απαιτούμενη συνοχή (θεματική περίοδος, αξιοποίηση διαρθρωτικών λέξεων για τη σύνδεση των νοημάτων) και συνεκτικότητα (υπήρχε σε κάθε παράγραφο νοηματική σύνδεση των επιμέρους ιδεών μεταξύ τους αλλά και με τη θεματική περίοδο). Ωστόσο, η 1η παρ. περιορίστηκε μόνο στο δικαίωμα της εκπαίδευσης και δεν είχε σφαιρικότερη προσέγγιση του θέματος των ανθρώπινων δικαιωμάτων. Επίσης, στην ίδια παράγραφο κάποια επιχειρήματα (το 1ο και το 3ο) συνδέονταν περισσότερο με το διαδίκτυο και όχι με την παγκοσμιοποίηση. Τέλος, στην ίδια παράγραφο το 2ο επιχείρημα δεν ήταν ισχυρό (η παγκοσμιοποίηση δε δίνει ευκαιρίες για συζήτηση, αλλά ο δάσκαλος), δεν έπειθε, ήταν επιφανειακό ή ίσως μια γενικόλογη τοποθέτηση. → 7
 Πολύ καλή η ορθογραφία, η στίξη, το λεξιλόγιο και η διατύπωση. Ωστόσο, υπήρχαν σε ορισμένα σημεία κάποιες αδυναμίες στη διατύπωση (π.χ. ακυρολεξίες). → 6

Αξιολόγηση της δεύτερης μαθητικής παραγωγής λόγου

Καλή η συνολική προσπάθεια. → 23/30
 Καλύφθηκαν οι προδιαγραφές όπως το κειμενικό είδος (άρθρο με τίτλο και αφόρμηση) το θέμα και ο αριθμός των λέξεων. Στην 1η παρ. αξιοποιήθηκαν σε ικανοποιητικό βαθμό οι πληροφορίες/ ιδέες του 1ου κειμένου αναφοράς. Όμως, στη 2η παρ. ο μετασχηματισμός των πληροφοριών/ ιδεών του 1ου κειμένου δεν ήταν ιδιαίτερα δημιουργικός. → 9
 Η οργάνωση του κειμένου ήταν καλή. Οι παράγραφοι είχαν την απαιτούμενη συνοχή (θεματική περίοδος, αξιοποίηση διαρθρωτικών λέξεων για τη σύνδεση των νοημάτων) και συνεκτικότητα (υπήρχε σε κάθε παράγραφο νοηματική σύνδεση των επιμέρους ιδεών μεταξύ τους αλλά και με τη θεματική περίοδο). Ωστόσο, η θεματική περίοδος της 1ης παρ. δεν ήταν αρκούντως εύστοχη. Επίσης, στην ίδια παράγραφο και στο 1ο επιχείρημα εμπλέκεται και το διαδίκτυο! Στη 2η παρ. χάθηκε λίγο η ισορροπία στα τρία επιχειρήματα που αξιοποιήθηκαν. Δηλαδή, το 1ο επιχείρημα (μαζί με το παράδειγμά του) είχε υπερβολική έκταση, κυρίως σε βάρος του 2ου επιχειρήματος, το οποίο ήταν απλώς μια επισήμανση (ή και προέκταση του 1ου) χωρίς ιδιαίτερη αποδεικτική ισχύ. → 7
 Πολύ καλή η ορθογραφία, η στίξη, το λεξιλόγιο και η διατύπωση, χωρίς να εντοπίζεται κάποια αδυναμία. → 7

Ενδεικτική απάντηση

Επικοινωνιακό πλαίσιο: Άρθρο που θα αναρτηθεί στην ιστοσελίδα του σχολείου σας. Ο/ η μαθητής/τρια, αξιοποιώντας δημιουργικά πληροφορίες (π.χ. επιχειρήματα, ιδέες, εκφράσεις κ.ά.) από το 1ο κείμενο αναφοράς, καλείται να εξηγήσει **πώς η παγκοσμιοποίηση μπορεί να επηρεάσει θετικά αλλά και αρνητικά τα ανθρώπινα δικαιώματα**. Συγκεκριμένα ακολουθεί την παρακάτω μέθοδο:

Α. Εντοπισμός θέσεων από το κείμενο	Β. Μετασχηματισμός των επιχειρημάτων/ ιδεών
<p>1. 1η παρ.: η παγκοσμιοποίηση... γεφυρώνουν το χάσμα ανάμεσα στις χώρες...</p> <p>2. 2η παρ.: όλοι οι άνθρωποι θα άρχιζαν να έχουν τις ίδιες ευκαιρίες και τα ίδια προνόμια.</p> <p>3. 3η παρ.: σημάδια αύξησης της ανισότητας τόσο ανάμεσα στις κοινωνίες όσο και στο εσωτερικό τους. Κάποιες ομάδες μονοπωλούν ολόένα και περισσότερο τους καρπούς της παγκοσμιοποίησης. [Δες επίσης το πολυτροπικό κείμενο.]</p>	<p>1. Η παγκοσμιοποίηση έφερε τους λαούς πιο κοντά. Η επαφή μεταξύ των λαών οδήγησε στη γνώση των άλλων πολιτισμών. Κάτω από αυτές τις συνθήκες η συνεργασία των κρατών έγινε πιο εφικτή και σιγά σιγά πιο ουσιαστική. Έτσι, πολλά προβλήματα, που έχουν οικουμενική διάσταση, χάρη στη διακρατική συνεννόηση μπορούν πλέον να επιλυθούν πιο αποτελεσματικά. Για παράδειγμα, το δικαίωμα του ανθρώπου να ζει σε ένα καθαρό περιβάλλον μπορεί να προστατευθεί μόνο με μια παγκοσμιοποιημένη πολιτική.</p> <p>2. Με την παγκοσμιοποίηση όλος ο πλανήτης έγινε ένα μικρό χωριό. Οι πολίτες κάθε χώρας έχουν πλέον σήμερα αυξημένες ευκαιρίες για σπουδές, για εργασία ή ακόμα και για μόνιμη εγκατάσταση στο εξωτερικό. Έχουν, επίσης, τη δυνατότητα για περίθαλψη σε ιατρικά κέντρα άλλων χωρών όπου επιστήμονες από όλο τον κόσμο παρέχουν εξειδικευμένες ιατρικές γνώσεις.</p> <p>3. Η παγκοσμιοποίηση αύξησε τις ανισότητες μεταξύ των ανθρώπων. Κάποιες ομάδες κατάφεραν να αξιοποιήσουν τις ραγδαίες αλλαγές που έφερε η παγκοσμιοποίηση και εκμεταλλεζόμενες τη φτώχεια και την ανέχεια ανθρώπων ή και ολόκληρων λαών κατόρθωσαν να πλουτίσουν. Έτσι, οι οικονομικές-ταξικές ανισότητες συνεχώς διευρύνονται.</p>

<p>4. 1η παρ.: απειλούν ωστόσο να διευρύνουν το κενό ανάμεσα στις τάξεις... το ίδιο το ανθρώπινο είδος μπορεί να διαιρεθεί σε βιολογικές κάστες.</p> <p>4η παρ.: Ενώ ως τώρα μπορούσαν να αγοράζουν σύμβολα κύρους, σύντομα θα μπορούν να αγοράζουν την ίδια τη ζωή... τότε η ανθρωπότητα μπορεί να χωριστεί σε βιολογικές κάστες.</p>	<p>4. Η οικονομική άνεση ορισμένων ανθρώπων τούς οδήγησε σε πλούσιες καταναλωτικές συνήθειες. Αγοράζουν σύμβολα κύρους με τα οποία δεν αναβαθμίζουν μόνο την καθημερινή τους ζωή αλλά και επιβεβαιώνουν την οικονομική τους ισχύ, προβάλλοντας με εμφαντικό τρόπο τη διαφοροποίησή τους από τους απλούς πολίτες. Μπορούν να διαθέσουν μεγάλα χρηματικά ποσά για να αποκτήσουν περισσότερη ομορφιά και υγεία, καθώς και –στο άμεσο μέλλον, πιθανόν– για να αναβαθμίσουν τις νοητικές τους ικανότητες. Ελλοχεύει με αυτό τον τρόπο ο κίνδυνος να χωριστεί η ανθρωπότητα κάθετα σε βιολογικές κάστες. Κάποιοι λίγοι θα είναι υπεράνθρωποι και οι υπόλοιποι άχρηστοι <i>homo sapiens</i>.</p>
--	---

Στη συνέχεια, ο/ η μαθητής/τρια **ομαδοποιεί** τα επιχειρήματά του/ της σε δύο παραγράφους και συντάσσει το κείμενό του/ της. Μία **ενδεικτική ομαδοποίηση** των επιχειρημάτων θα ήταν:

1η παρ.: Θεματικό κέντρο: Η παγκοσμιοποίηση επηρεάζει θετικά τα ανθρώπινα δικαιώματα. Επιχειρήματα Β1 + Β2

2η παρ.: Θεματικό κέντρο: Η παγκοσμιοποίηση απειλεί τα ανθρώπινα δικαιώματα. Επιχειρήματα Β3 + Β4

Επιλογικά

Η παραπάνω διδακτική πρόταση, με τις ποικίλες προσαρμογές που μπορεί να δεχτεί (ανάλογα με το τμήμα που ο κάθε συνάδελφος διδάσκει, τον ιδιαίτερο τρόπο διδασκαλίας του ή τις ανάγκες των Πανελλαδικών), στηρίζεται στα εξής:

1. εντοπισμός επιχειρημάτων-ιδεών από το κείμενο αναφοράς με βάση την εκφώνηση του θέματος,
2. μετασχηματισμός και εμπλουτισμός των επιχειρημάτων με βάση την κοινωνική εμπειρία του/ της μαθητή/τριας,
3. ομαδοποίηση επιχειρημάτων (ιεράρχηση, παραγραφοποίηση) και
4. παραγωγή προσωπικού, κριτικού και τεκμηριωμένου λόγου

Επιχειρούμε δηλαδή να δοκιμάσουμε το σταδιακό πέρασμα από τον «αναπαραγωγικό» λόγο της αποστήθισης και της πρότερης τυποποιημένης γνώσης στην παραγωγή πιο προσωπικής γραφής, με αφετηρία το κείμενο αναφοράς (μονοτροπικό ή και πολυτροπικό), που είναι και το βασικό μορφωτικό αγαθό.

ΜΕΡΟΣ Ε΄

ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

14. Μετανάστευση

Εισαγωγικό σημείωμα

Ο *Tzvetan Todorov* γεννήθηκε στη Βουλγαρία το 1939 και εγκαταστάθηκε στο Παρίσι το 1963. Μαθητής του Ρ. Μπαρτ, εντάχθηκε αρχικά στην παράδοση του φορμαλισμού και στο κίνημα του στρουκτουραλισμού. Από τη δεκαετία του '80 στράφηκε στη μελέτη του ρατσισμού, της αποικιοκρατίας, του εθνοκεντρισμού καθώς και στην αναζήτηση ενός νέου ανθρωπισμού. Στο έργο του διασταυρώνονται η Ιστορία, η Ανθρωπολογία, η Πολιτική Φιλοσοφία και η Θεωρία της Λογοτεχνίας. Είναι επίτιμος διευθυντής ερευνών στο γαλλικό Εθνικό Κέντρο Επιστημονικών Ερευνών (CNRS) και έχει βραβευτεί από τη Γαλλική Ακαδημία για το σύνολο του έργου του. Στο κείμενο που ακολουθεί, εστιάζει στο θέμα της αρμονικής συνύπαρξης ντόπιων και μεταναστών.

Να ζήσουμε καλύτερα μαζί

Κάθε κοινωνία είναι πολυπολιτισμική και από μόνο του αυτό δε δημιουργεί κανένα πρόβλημα. Αλλά τα μέλη μιας κοινωνίας πρέπει να διαθέτουν κοινά στοιχεία που να τους επιτρέπουν να ζουν μαζί. Η πρώτη απαίτηση απέναντι σε όλους τους κατοίκους μιας χώρας, είτε γεννήθηκαν εκεί είτε έρχονται από αλλού, είναι ο σεβασμός των νόμων και των θεσμών. Δεν υπάρχει λόγος να ασκούμε έλεγχο στην πολιτιστική ταυτότητα των μεν και των δε. Κατά γενικό κανόνα, η κουλτούρα των μεταναστών, διαφορετική από αυτή της πλειοψηφίας, προορίζεται να συμμετάσχει στη χορωδία που σχηματίζει η κουλτούρα της χώρας.

Ένας δεύτερος κανόνας καλής συνύπαρξης ανάμεσα σε κοινότητες διαφορετικής προέλευσης που κατοικούν στο ίδιο έδαφος είναι το ότι πρέπει να έχουν, εκτός από τις δικές τους πολιτιστικές παραδόσεις, μια κοινή πολιτιστική βάση, ένα σύνολο γνώσεων πάνω στους κώδικες που ισχύουν σ' αυτή την κοινωνία. Εδώ έγκειται ο ρόλος της εκπαίδευσης, με μια έννοια που δεν περιλαμβάνει μόνο το σχολείο. Σκοπός της εκπαίδευσης είναι να δημιουργήσει ένα κοινό πλαίσιο που να επιτρέπει στις διάφορες κουλτούρες της κοινωνίας να επικοινωνούν μεταξύ τους. Οι κώδικες αυτοί αφορούν περισσότερο τα πολιτιστικά στοιχεία που εγγυώνται την πρόσβαση όλων στον ίδιο κοινωνικό χώρο. Η καλή γνώση της γλώσσας είναι προς το συμφέρον όλων. Δε θα ήταν υπερβολικό να κάνουμε τη διδασκαλία της γλώσσας δωρεάν και υποχρεωτική για όλους όσοι δεν ξέρουν να τη μιλούν.

Εκτός από τη γλώσσα οι κάτοικοι μιας χώρας έχουν επίσης ανάγκη από κοινή μνή-

μη. Ο ρόλος του σχολείου είναι να τους τη μεταδώσει. Σήμερα όμως είναι δύσκολο λόγω του ότι στην ίδια τάξη συναντάς παιδιά που προέρχονται από πολλές χώρες. Οι μαθητές πρέπει να μάθουν την ιστορία της χώρας στην οποία ζουν και που θα είναι πιθανότατα το πλαίσιο της μελλοντικής τους ζωής.

Σε αυτό που μπορούν να κάνουν οι αυτόχθονες για τους αλλοδαπούς πρέπει να προσθέσουμε αυτό που μπορούν να κάνουν οι αλλοδαποί και αυτό που κάνουν ήδη, συνειδητά ή μη. Η μετανάστευση αποφέρει πολλά οφέλη στις χώρες της δυτικής Ευρώπης. Χωρίς να μιλήσουμε για το ότι οι πρόσφατοι μετανάστες δέχονται να κάνουν επαγγέλματα που περιφρονούν οι αυτόχθονες, γνωρίζουμε ότι η μετανάστευση συμβάλλει στην αναγκαία ανανέωση του πληθυσμού, αυξάνοντας έτσι το ποσοστό των ενεργών πολιτών σε σχέση με τους συνταξιούχους. Κατά κανόνα οι μετανάστες εμφορούνται από τη φιλοδοξία και τον δυναμισμό που χαρακτηρίζει όλους τους νεοφερμένους.

Χωρίς να το ξέρουν, προσφέρουν επίσης μια άλλη υπηρεσία στον πληθυσμό που τους υποδέχεται: με τη διαφορά τους του επιτρέπουν να δει τον εαυτό του μέσα από το βλέμμα ενός άλλου. Πράγματι, από τον τρόπο που βλέπουμε και δεχόμαστε τους άλλους που διαφέρουν από εμάς μετριέται ο βαθμός της βαρβαρότητας ή του πολιτισμού μας. Βάρβαροι είναι όσοι θεωρούν ότι οι άλλοι, επειδή δεν τους μοιάζουν, ανήκουν σε μια κατώτερη ανθρωπότητα και αξίζουν περιφρονητική ή συγκαταβατική μεταχείριση. Το να είσαι πολιτισμένος δε σημαίνει ότι έχεις κάνει ανώτερες σπουδές ή έχεις διαβάσει πολλά βιβλία, δηλαδή να έχεις πολλές γνώσεις: ξέρουμε καλά ότι οι γνώσεις δεν εμπόδισαν πράξεις τρομερές και βάρβαρες. Το να είσαι πολιτισμένος σημαίνει ότι είσαι ικανός να σέβεσαι τους άλλους ανθρώπους, ακόμα κι αν έχουν πρόσωπα και ήθη διαφορετικά από τα δικά σου· το ότι ξέρεις επίσης να μπαίνεις στη θέση τους για να δεις τον εαυτό σου απ' έξω.

Αν στάθηκα τόσο στη θέση των μεταναστών στη σύγχρονη κοινωνία, στις σχέσεις που έχουν με τους αυτόχθονες και στις ωφέλειες που θα μπορούσαν να αποκομίσουν και οι μεν και οι δε από τη συνάντησή τους, είναι γιατί η ξеноφοβία και η απόρριψη των μεταναστών βρίσκεται στο κέντρο της λαϊκίστικης ιδεολογίας. Κινούμενη από την ανάγκη να βρει απλές και κατανοητές εξηγήσεις σε ό,τι διαταράσσει την καθημερινή ζωή, αυτή η ιδεολογία κατασκευάζει έναν οικείο αντίπαλο για να του φορτώσει την ευθύνη των δεινών μας.

Τζ. Τοδορον, Οι εσωτερικοί εχθροί της Δημοκρατίας, μτφρ. Σ. Τριανταφύλλου, Μ. Κουτάλου, εκδ. Πατάκη. (διασκευή)

ΑΣΚΗΣΕΙΣ – ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

ΘΕΜΑ Α

Να παρουσιάσετε περιληπτικά (50-60 λέξεις) το περιεχόμενο των δύο (2) πρώτων παραγράφων (Κάθε κοινωνία... δεν ξέρουν να τη μιλούν).

ΘΕΜΑ Β**Ερώτημα 1ο**

Να επαληθεύσετε ή να διαψεύσετε, με βάση το κείμενο, τις παρακάτω προτάσεις, γράφοντας δίπλα στο γράμμα που αντιστοιχεί σε κάθε πρόταση τη λέξη **Σωστό** ή **Λάθος**. Να αιτιολογήσετε την κάθε επιλογή σας με μία (1) αναφορά στο κείμενο.

- α. Η γλώσσα μιας χώρας πρέπει να διδάσκεται υποχρεωτικά στους μετανάστες της χώρας αυτής.
- β. Δεν είναι εύκολο για το σχολείο να μεταδώσει στους μετανάστες την κοινή μνήμη.
- γ. Η μετανάστευση έχει αρνητικές επιπτώσεις στα δημογραφικά δεδομένα της χώρας υποδοχής.
- δ. Πολιτισμένος άνθρωπος είναι ο διαβασμένος άνθρωπος.
- ε. Ο λαϊκισμός εκμεταλλεύεται τα αρνητικά για τους μετανάστες συναισθήματα της κοινωνίας.

Ερώτημα 2ο

- α. Ποια γενική άποψη εκφράζει ο συγγραφέας στην 4η παρ. (Σε αυτό που μπορούν... όλους τους νεοφερμένους); Με ποιες θέσεις προσπαθεί να τη στηρίξει;
- β. Ποια νομίζετε ότι είναι η πρόθεση του συγγραφέα στην προτελευταία παράγραφο του κειμένου (Χωρίς να το ξέρουν... τον εαυτό σου απ' έξω); Με ποιον τρόπο προσπαθεί να υπηρετήσει την πρόθεση που εντοπίσατε;

Ερώτημα 3ο

Τι εννοεί ο συγγραφέας με την πρόταση: *η ξενοφοβία και η απόρριψη των μεταναστών βρίσκεται στο κέντρο της λαϊκίστικης ιδεολογίας*; Να αναπτύξετε τη σκέψη του σε ένα κείμενο 50-60 λέξεων.

ΘΕΜΑ Γ

Ο συγγραφέας υποστηρίζει τη θέση ότι *η πρώτη απαίτηση απέναντι σε όλους τους κατοίκους μιας χώρας, είτε γεννήθηκαν εκεί είτε έρχονται από αλλού, είναι ο σεβασμός των νόμων και των θεσμών*. Συμφωνείτε ή διαφωνείτε με την άποψη αυτή; Να τεκμηριώσετε με βάση την προσωπική σας εμπειρία την απάντησή σας. Στη συνέχεια, αξιοποιώντας δημιουργικά πληροφορίες από το κείμενο αναφοράς, να εξηγήσετε με ποιους άλλους τρόπους μπορούν να συνυπάρξουν αρμονικά ντόπιοι και μετανάστες σε ένα ενιαίο και οργανωμένο κοινωνικό σύνολο.

Η απάντησή σας στα δύο ζητούμενα θα έχει τη μορφή ομιλίας (350-400 λέξεις) στο πλαίσιο συνεδρίου που οργανώνεται στο πνευματικό κέντρο του δήμου σας με θέμα: «Οι προκλήσεις και οι ευκαιρίες των σύγχρονων πολυπολιτισμικών κοινωνιών».

ΜΕΡΟΣ ΣΤ΄

**ΠΡΟΣΟΜΟΙΩΤΙΚΑ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΑΤΑ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ & ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ**

12ο προσομοιωτικό διαγώνισμα

Νεοελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία

ΚΕΙΜΕΝΟ Ι

Εισαγωγικό σημείωμα

Το βιβλίο του Έρικ Χομπσμπάουμ Στους ορίζοντες του 21ου αιώνα προέκυψε από τη μακροσκελή και αναλυτική συνέντευξη που έδωσε ο ιστορικός στον ανταποκριτή της ιταλικής εφημερίδας La Repubblica στο Λονδίνο, Αντόνιο Πολίτο. Στο παρακάτω απόσπασμα προσεγγίζεται το ζήτημα της σχέσης του ανθρώπου με το φυσικό περιβάλλον.

Αντόνιο Πολίτο: Τι γίνεται όμως με το περιβάλλον και το οικοσύστημα;

Έρικ Χομπσμπάουμ: Για πρώτη φορά στην ιστορία, η ανθρωπότητα είναι ικανή να εξαντλήσει τα αποθέματα ορισμένων μη ανανεώσιμων πόρων. Επί παραδείγματι, ουδείς μπορούσε να διανοηθεί ότι κάποτε θα φθάναμε στο σημείο να εξαντλήσουμε τον αλιευτικό πλούτο της Βόρειας Θάλασσας. Κι όμως, αυτό ακριβώς συνέβη. Σήμερα είμαστε ικανοί να κάνουμε τον κόσμο αβίωτο λόγω των δηλητηρίων, της ρύπανσης ή του τρόπου με τον οποίο η βιομηχανία αλλοιώνει την ατμόσφαιρα. Μόλις πρόσφατα συνειδητοποιήσαμε το πρόβλημα· δεν υπήρχε πριν τη δεκαετία του '70, τουλάχιστον σε παγκόσμια κλίμακα. Μολονότι υπήρξε κάποια, αξιοθρήνητη θα έλεγα, τάση να συζητούμε τα θέματα αυτά από άποψη μάλλον κάποιας επερχόμενης καταστροφής, δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η δύναμη υποβάθμισης του περιβάλλοντος που έχει σήμερα η ανθρωπότητα έχει γίνει πολύ επικίνδυνη. Φυσικά, όσοι περισσότεροι βρισκόμαστε στον κόσμο αυτόν τόσο πιο επικίνδυνοι θα γινόμαστε.

Πριν από τα μέσα του 19ου αιώνα, ουδείς ανησυχούσε για το μέλλον των μη ανανεώσιμων πηγών ενέργειας όπως ο άνθρακας. Εξίσου ελάχιστοι εξέφραζαν φόβους για την εξάντληση των αποθεμάτων πετρελαίου πριν από το τέλος του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου. Σήμερα, μπορούμε να χαλαρώσουμε λίγο, διότι γνωρίζουμε ότι έχουν ανακαλυφθεί εναλλακτικοί πλουτοπαραγωγικοί πόροι. Ωστόσο, γεγονός παραμένει ότι εκείνοι οι πόροι δεν είναι ανανεώσιμοι. Από τη στιγμή που θα έχουν πλήρως εξαντληθεί, δεν πρόκειται ποτέ πλέον να επανεμφανιστούν. Μολονότι δεν είναι πιθανό πως θα εξαντληθούν στις επερχόμενες δεκαετίες ή ακόμη στον επόμενο αιώνα, το γεγονός ότι κάποια μέρα θα τελειώσουν είναι ήδη γραμμένο στο βιβλίο της ιστορίας.

Τα παραπάνω εγείρουν σημαντικά ερωτήματα. Σε ποιο βαθμό είναι αναστρέψιμες οι επιπτώσεις αυτές; Τι περιθώρια απομένουν για συντήρηση; Ας υποθέσουμε ότι ο κόσμος έχει ήδη μεταβληθεί από την ανθρώπινη επέμβαση σε κάτι που δεν μπορεί πλέον να αποκαλείται φυσικό. Ας υποθέσουμε ότι αυτό που σήμερα ονομάζουμε φύση δεν είναι πλέον φύση, αλλά συνδυασμός κλίματος, τοπογραφίας, αρχικού περιβάλλοντος και των επιπτώσεων της μακράς ιστορίας της ανθρώπινης επέμβασης. Ποιο θα είναι αυτό το ημι-ανθρώπινο και όχι πλέον φυσικό περιβάλλον; Ποια θα είναι η διαφορά όταν ο κόσμος γύρω μας θα μοιάζει μάλλον με κήπο, παρά με παρθένο δάσος; Τα τοπία που έχουμε σήμερα είναι έργο δικό μας, ανθρώπινο έργο στο μεγαλύτερο μέρος τους. [...]

Υπάρχει επομένως η δυνατότητα διαχείρισης του περιβάλλοντος. Το πρόβλημα είναι πώς. Και στο σημείο αυτό επανέρχομαι σε ένα από τα μεγάλα προβλήματα του 21ου αιώνα: Ποιος θα διαχειριστεί το περιβάλλον; Ποια θα είναι η αρχή που θα σχεδιάσει και θα εφαρμόσει; Τέτοιες αρχές υπάρχουν σε τοπικό και εθνικό επίπεδο, όχι όμως σε παγκόσμιο. Οι μεγαλύτεροι όμως κίνδυνοι για το περιβάλλον σήμερα είναι παγκόσμιας κλίμακας. Είναι βέβαιο πως αν αφήσουμε την αγορά να αποφασίσει, δεν πρόκειται να έχουμε σημαντικά αποτελέσματα. Σαφές παράδειγμα μας δίνει η Μεσόγειος. Υπάρχουν δύο ακραίες περιπτώσεις που δείχνουν πώς μπορεί να καταστραφεί το ενάλιο περιβάλλον αλλά και πώς μπορεί να διασωθεί. Πολλά χιλιόμετρα των ακτών της Ισπανίας καταστράφηκαν πλήρως, λόγω της ανεξέλεγκτης οικονομικής ανάπτυξης, ενώ στη Δαλματία η ανάπτυξη της τουριστικής βιομηχανίας σχεδιάστηκε προσεκτικά από τον Τίτο. Έτσι διατηρήθηκε συνολικά η εκπληκτική ομορφιά της περιοχής και η ικανότητα της να προσελκύει μεγάλες τουριστικές επιχειρήσεις, χωρίς να επέλθει καταστροφή. Αν κοιτάξουμε τις δύο πλευρές της Αδριατικής, το Ρίμινι από τη μια και τη Δαλματία από την άλλη, νομίζουμε ότι βλέπουμε δύο διαφορετικούς κόσμους. Το πρόβλημα λοιπόν είναι πώς θα διασφαλιστεί η αρμονία σε διεθνές επίπεδο.

E. Hobsbawm, *Στους ορίζοντες του 21ου αιώνα, Μετά την εποχή των άκρων, Συνομιλία με τον Antonio Polito*, μτφρ. Β. Καπετανγιάννης, εκδ. Θεμέλιο.

ΚΕΙΜΕΝΟ II

Η επερχόμενη οικολογική καταστροφή

Εικόνα 1η

Εικόνα 2η

ΚΕΙΜΕΝΟ III

Εισαγωγικό σημείωμα

Ο **Παντελής Μηχανικός** (1926-1979) ήταν σημαντικός Κύπριος ποιητής, το έργο του οποίου τοποθετείται στον χώρο της μεταπολεμικής κυπριακής ποίησης. Το ποίημα που ακολουθεί προέρχεται από την πρώτη του ποιητική συλλογή, *Παρεκκλίσεις* (1957), και αποτυπώνει τη δημιουργική αφομοίωση της ποιητικής του μοντερνισμού.

Πώς μίλησε ένα παιδί πριν πολλά χρόνια

Εδώ φυτέψαμε τους σπόρους των ονείρων μας
και περιμένουμε βροχή και ήλιο.

Να δεις:

Σα θα ριζοβολάνε¹ τα όνειρά μας
στη βροχή και τον ήλιο
στον ήλιο και τη βροχή
ο Θεός θα προβάλει ένα χαρούμενο πρόσωπο
φορώντας τη γιρλάντα τ' ουράνιου τόξου
κι η καρδιά μας θ' αντανακλά
όλους τους ιριδισμούς
της ευτυχίας.

1. ριζοβολώ: ριζώνω, μεταφορικά εδραιώνομαι, στεριώνω.

ΘΕΜΑΤΑ**ΘΕΜΑ Α**

Τι υποστηρίζει ο συγγραφέας του κειμένου Ι σχετικά με τη δυνατότητα διαχείρισης του περιβάλλοντος; Να απαντήσετε συνοπτικά σε 60-80 λέξεις.

Μονάδες 15

ΘΕΜΑ Β**Ερώτημα 1ο**

A. Ποιες από τις παρακάτω προτάσεις αποδίδουν ορθά απόψεις του κειμένου Ι; (Σ ή Λ)
Να τεκμηριώσετε την απάντησή σας παραθέτοντας σχετικά αποσπάσματα από το κείμενο.

Ο Χομπσμπάουμ (κείμενο Ι) θεωρεί πως:

α. Παρά το γεγονός ότι ο άνθρωπος δε σέβεται το περιβάλλον, η κατάσταση δεν έχει γίνει ακόμη πολύ επικίνδυνη.

β. Η εξάντληση των μη ανανεώσιμων πηγών ενέργειας είναι γεγονός αναστρέψιμο.

γ. Η διαχείριση του περιβάλλοντος είναι ευθύνη των τοπικών κυρίως κοινωνιών.

B. Με βάση τις εικόνες, ποιες από τις παρακάτω προτάσεις αποδίδουν ορθά απόψεις του κειμένου ΙΙ; (Σ ή Λ) Να τεκμηριώσετε την απάντησή σας με ένα δικό σας επιγραμματικό σχόλιο.

α. Η υπερθέρμανση του πλανήτη είναι ένα ανησυχητικό σημάδι για την οικολογική ισορροπία.

β. Η οικολογική ρύπανση στις μεγαλουπόλεις έχει ήδη επέλθει.

Μονάδες 9 + 6 = 15

Ερώτημα 2ο

Ο συγγραφέας στη 2η παρ. του κειμένου Ι εκφράζει την ανησυχία του για την εξάντληση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας.

α. Με ποιον/ους τρόπο/ους προσπαθεί να πείσει;

β. Θεωρείτε ότι τελικά καταφέρνει να πείσει; Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας αξιολογώντας την πειστικότητα του τρόπου ή των τρόπων που χρησιμοποιεί.

Μονάδες 15

Ερώτημα 3ο

Αν σκοπός του συγγραφέα του κειμένου Ι στην 3η παρ. (Τα παραπάνω εγείρουν σημαντικά ερωτήματα... στο μεγαλύτερο μέρος τους) είναι να ευαισθητοποιήσει τον/ την αναγνώστη/ τριά του για το πρόβλημα της ανθρώπινης επέμβασης στο περιβάλλον, με ποια γλωσσική επιλογή/ εκφραστικό μέσο φαίνεται ότι επιχειρεί να επιτύχει τον σκοπό του;

Μονάδες 10

ΘΕΜΑ Γ

Να παρουσιάσετε τη συναισθηματική κατάσταση του ποιητικού υποκειμένου (κείμενο ΙΙΙ). Εννοείται ότι η γνώμη σας (100-150 λέξεις) είναι ανάγκη να στηριχθεί σε δείκτες του κειμένου.

Μονάδες 15

ΘΕΜΑ Δ

Αξιοποιώντας δημιουργικά τις πληροφορίες (π.χ. επιχειρήματα, ιδέες, εκφράσεις κ.ά.) από τα κείμενα (I & II) αναφοράς, με την ιδιότητά σας ως μαθητές/ μαθήτριες να αναπτύξετε τις απόψεις σας σχετικά με τις επιπτώσεις της οικολογικής καταστροφής στη ζωή του σύγχρονου ανθρώπου. Το κείμενό σας να έχει μορφή άρθρου το οποίο θα δημοσιευτεί στο περιοδικό του σχολείου σας (γύρω στις 350 λέξεις).

Μονάδες 30

ΚΑΛΗ ΕΠΙΤΥΧΙΑ!

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

- ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΑΠΑΝΤΗΣΗΣ ΣΤΟ ΘΕΜΑ Γ΄
(ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΟ ΣΧΟΛΙΟ ΣΕ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΚΕΙΜΕΝΟ)
- ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΘΕΜΑΤΩΝ ΜΕ ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΗ ΣΕΙΡΑ

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΑΠΑΝΤΗΣΗΣ ΣΤΟ ΘΕΜΑ Γ΄ (ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΟ ΣΧΟΛΙΟ ΣΕ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΚΕΙΜΕΝΟ)

Σύμφωνα με την υπουργική απόφαση (Β΄ 2881, 2-8-2019) & το ΦΕΚ 12-8-2019, αρ. φύλλου 3164 & ΦΕΚ 3-12-2019, αρ. φύλλου 4441 για το μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας Γ΄ Λυκείου στις Πανελλαδικές ορίζεται ότι: «Το τρίτο θέμα σχετίζεται με το λογοτεχνικό κείμενο και αφορά στην παραγωγή ερμηνευτικού σχολίου, με το οποίο επιδιώκεται οι μαθητές και οι μαθήτριες αφενός να αναπτύξουν κρίσιμα θέματα/ ερωτήματα που πραγματεύεται το λογοτεχνικό κείμενο, αξιοποιώντας συνδυαστικά κειμενικούς δείκτες ή και στοιχεία συγκεκριμένου, αφετέρου να τοποθετούνται/ ανταποκρίνονται στα θέματα/ ερωτήματα αυτά, τεκμηριώνοντας τις προσωπικές τους θέσεις. Η προβλεπόμενη έκταση της απάντησης μπορεί να κυμαίνεται από 100 έως 200 λέξεις. Το τρίτο θέμα βαθμολογείται με 15 μονάδες».

Πριν προχωρήσουμε στη μεθοδολογία απάντησης του συγκεκριμένου θέματος, χρήσιμο είναι να αποσαφηνίσουμε τους παρακάτω λογοτεχνικούς όρους που σχετίζονται με το υπό εξέταση θέμα:

- **Ερμηνευτικό σχόλιο:** Είναι ένα γραπτό σχόλιο, περιορισμένης έκτασης, που περιλαμβάνει την ανάπτυξη αφενός του βασικού, για τους/ τις μαθητές/τριες, ερωτήματος/ θέματος του κειμένου και αφετέρου της ανταπόκρισής τους σε αυτό. Στο ερμηνευτικό σχόλιο, ο/ η μαθητής/τρια δεν περιορίζεται στο «τι λέει το κείμενο» αλλά επεκτείνεται στο «τι σημαίνει για τον/ την ίδιο/α». Με τη συγγραφή του ερμηνευτικού σχολίου, διευκολύνεται η ανάδυση του «εγώ» και «ελέγχεται» σύνθετα ο βαθμός εκπλήρωσης του γενικού και των ειδικότερων σκοπών διδασκαλίας του μαθήματος.
- **Κειμενικοί δείκτες:** Είναι τα μορφικά στοιχεία του κειμένου, που συνιστούν το εξωτερικό περίβλημα αλλά και τον σκελετό του. Περιλαμβάνουν το λογοτεχνικό γένος/ είδος, τις γλωσσικές επιλογές, τους αφηγηματικούς τρόπους, τις αφηγηματικές τεχνικές, τη δομή, την πλοκή, τους χαρακτήρες κ.ά. Η συνδυαστική ερμηνεία των κειμενικών δεικτών μάς βοηθά να διερευνήσουμε τις ανταποκρίσεις μας στο κείμενο και να του αποδώσουμε νόημα. Ειδικότερα, οι κειμενικοί δείκτες βοηθούν τον αναγνώστη να αντιληφθεί τη ροή του λογοτεχνικού λόγου. Αναφέρονται στη σύνδεση των κειμενικών μερών με το σύνολο αλλά και στη μετάβαση από μία ενότητα σε άλλη.

Κειμενικοί δείκτες μπορούν να είναι:

- οι **γλωσσικές επιλογές/ εκφραστικά μέσα** [η επιλογή του λεξιλογίου, τα ρηματικά πρόσωπα, οι εγκλίσεις, οι χρόνοι των ρημάτων, η στίξη, τα σχήματα λόγου, η σύνταξη (ενεργητική ή παθητική, προσωπική ή απρόσωπη), η σύνδεση των προτάσεων (παρατακτική, υποτακτική), η χρήση του ευθέος ή του πλάγιου λόγου, λέξεις (π.χ. επιρρήματα, σύνδεσμοι) ή φράσεις που εστιάζουν στη συνοχή του κειμένου. Όλες οι γλωσσικές επιλογές συνδέονται λειτουργικά με το νόημα και το ύφος του έργου.]

- οι **αφηγηματικοί τρόποι** [η διήγηση, η αφήγηση γεγονότων, πράξεων κτλ., η περιγραφή, η περιγραφική αφήγηση, το σχόλιο, (π.χ. παρεμβολή σχολίων ή σκέψεων του αφηγητή), ο διάλογος (μίμηση), ο μονόλογος (εσωτερικός), η μείξη αυτών. Συχνά, όμως, ο συγγραφέας χρησιμοποιεί και άλλα μέσα-τεχνάσματα, όπως την εναλλαγή αφηγητών, τις συνεντεύξεις, παλιά χειρόγραφα και ημερολόγια, επιστολές κ.ά.]
  - οι **αφηγηματικές τεχνικές** [τύποι/ είδη αφηγητών (ομοδιηγητικός, αυτοδιηγητικός, ετεροδιηγητικός), αναχρονίες (αναδρομές, προδρομές), *in medias res*, σχέση ιστορικού και αφηγηματικού χρόνου (επιτάχυνση, επιβράδυνση, θεατρική σκηνή), εστίαση¹ (εσωτερική, εξωτερική, μηδενική), επαναληπτική² και θαμιστική³ αφήγηση, εγκιβωτισμός]
  - η **δομή** [στα *ποιητικά κείμενα*, η δομή συνίσταται στην κατασκευή και τη στιχουργική τους (στροφικότητα, ομοιοκαταληξία/ ελεύθερος στίχος, μέτρο/ ρυθμός). Στα *αφηγηματικά κείμενα*, η δομή συνίσταται στον τρόπο με τον οποίο οργανώνονται τα γεγονότα της ιστορίας σε μια συγκεκριμένη σειρά (πλοκή), όπως η αριστοτελική σειρά της αρχής, μέσης και τέλους (ή, διαφορετικά, αρχή και δέση, σταδιακή εξέλιξη και τέλος ή λύση), η αναδιάταξη των γεγονότων στον άξονα του χρόνου (γραμμική αφήγηση, αναδρομικές και προδρομικές αφηγήσεις)]
  - οι **χαρακτήρες** (= ανθρωπίνοι τύποι)
  - ο **τίτλος**
- **Συγκείμενο:** Είναι το πλαίσιο αναφοράς του λογοτεχνικού έργου, δηλαδή τα ιστορικά, κοινωνικά και βιογραφικά/ ιδεολογικά δεδομένα των συνθηκών της παραγωγής του. Τα στοιχεία του πραγματικού κόσμου που αναπαριστώνται στα λογοτεχνικά κείμενα αποτελούν το συγκείμενό τους και συμβάλλουν στην ερμηνεία τους. Τέτοια στοιχεία είναι, μεταξύ άλλων, η χωρο-χρονική τοποθέτηση (πού και πότε εκτυλίσσεται αυτό που διαβάζουμε), οι ιστορικές, κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες του χρόνου συγγραφής, η πολιτεία και το δίκαιο της (άγραφο ή γραπτό), ο πολιτισμός, η κουλτούρα και η θρησκεία, όπως μετουσιώνονται σε διαδεδομένες αντιλήψεις, παραδόσεις και ήθη. Όλα αυτά υποδηλώνονται στο κείμενο είτε συνδυαστικά είτε επι-
-
1. Ο αφηγητής παρουσιάζει τα γεγονότα με συγκεκριμένη εστίαση κάθε φορά: όταν ο αφηγητής ξέρει περισσότερα από τα πρόσωπα-ήρωες της αφήγησης, τότε η εστίαση ονομάζεται *μηδενική* («παντογνώστης αφηγητής»)· όταν ο αφηγητής ξέρει όσα και ένα πρόσωπο-ήρωας της αφήγησης, τότε η εστίαση ονομάζεται *εσωτερική*· όταν ο αφηγητής ξέρει λιγότερα από τα πρόσωπα-ήρωες της αφήγησης, τότε η εστίαση ονομάζεται *εξωτερική*.
  2. Όταν ένα περιστατικό της ιστορίας ή και ολόκληρη η ιστορία (συνήθως μέσα από διαφορετικές οπτικές γωνίες) αναφέρεται περισσότερες φορές στην αφήγηση, αυτό ονομάζεται *επαναληπτική αφήγηση*.
  3. Όταν ένα γεγονός που συνέβη πολλές φορές στην ιστορία αναφέρεται μια φορά στην αφήγηση, αυτό ονομάζεται *θαμιστική αφήγηση*.

λεκτικά· αποτελούν βοηθητικά στοιχεία, για να καταλάβει ο αναγνώστης/ η αναγνώστρια ότι αυτό που διαβάζει αποτελεί μια «μικρή φέτα ζωής» του πραγματικού κόσμου, όπως αυτός διαθλάται στο κείμενο μέσα από τη φιλοσοφική και ιδεολογική ματιά του/ της συγγραφέα και από τις γλωσσικές επιλογές του/ της. Με άλλα λόγια, διαβάζει συγκεκριμένους χαρακτήρες σε ένα συγκεκριμένο χρονικό και χωρικό περιβάλλον όχι με τρόπο πραγματικό και ρεαλιστικό, αλλά μέσα από το είδος της αναπαράστασης που κάνει ο/ η συγγραφέας με τις επιλογές του/ της. Ο αναγνώστης/ η αναγνώστρια καλείται να λαμβάνει υπόψη όλα αυτά και να προβαίνει σε λεπτές διακρίσεις ανάμεσα στον πραγματικό κόσμο και το συγκεκριμένο.

ΟΙ ΒΑΣΙΚΕΣ ΟΔΗΓΙΕΣ ΤΟΥ Ι.Ε.Π.

Σε σχέση με το θέμα Γ΄ (παραγωγή ερμηνευτικού σχολίου), οι μαθητές/ μαθήτριες αλλά και οι συνάδελφοι εκπαιδευτικοί είναι χρήσιμο να γνωρίζουν τις βασικές οδηγίες του Ι.Ε.Π., που συνοπτικά είναι οι εξής:

- A. Το ερμηνευτικό σχόλιο συνδέεται με τον ερμηνευτικό διάλογο (Βλ. Π.Σ.). Ο «**ερμηνευτικός διάλογος**» είναι μια διαδικασία ελεύθερης και μαζί τιθασευμένης από τους κειμενικούς δείκτες διασταύρωσης των φωνών των μαθητών/τριών πάνω στο κείμενο [...] Βασικές παράμετροι του ερμηνευτικού διαλόγου είναι:
- η απόδοση νοήματος στα κείμενα και η ανάδυση ερωτημάτων ή θεμάτων για συζήτηση,
  - η κατάθεση ποικίλων υποθέσεων για το νόημα και τα ερωτήματα/ θέματα που αναδείχθηκαν, υποθέσεων που προκύπτουν από τους μηχανισμούς [κειμενικούς δείκτες] του κειμένου. Οι μαθητές/τριες, μέσω του ερμηνευτικού διαλόγου, τοποθετούνται στο ερώτημα/ θέμα, καθώς στρέφονται στο κείμενο για να στηρίξουν τις ανταποκρίσεις, τις υποθέσεις και τις απόψεις τους. Αυτό, κατά κύριο λόγο, αποτυπώνεται γραπτά στη σύνθεση ενός «ερμηνευτικού σχολίου».
- B. Το «**ερμηνευτικό σχόλιο**» αποτελεί ατομική εργασία, την οποία αναλαμβάνουν οι μαθητές/τριες στο τέλος της διδασκαλίας κάθε κειμένου, με σκοπό να ανασυνθέσουν στοιχεία του ερμηνευτικού διαλόγου που προηγήθηκε, στην προοπτική που υπαγορεύει η προσωπική τους προσληπτική κλίση, η δική τους εμπειρία του κειμένου και της αναγνωστικής διαδικασίας, καθώς και η τελική άποψη που διαμόρφωσαν οι ίδιοι/ες.
- Γ. Σχετικά με την παραγωγή «**ερμηνευτικού σχολίου**» στις γραπτές εξετάσεις: Το «ερμηνευτικό σχόλιο» στις γραπτές εξετάσεις αποτελεί σχόλιο, περιορισμένης έκτασης (π.χ. 100-150 λέξεις ή 150-200 λέξεις), που περιλαμβάνει την ανάπτυξη αφενός του βασικού, για τους/ τις μαθητές/τριες, ερωτήματος/ θέματος του κειμέ-

νου, και αφετέρου της ανταπόκρισής τους σε αυτό. Στο ερμηνευτικό σχόλιο, ο/ η μαθητής/τρια δεν περιορίζεται στο «τι λέει το κείμενο», αλλά επεκτείνεται στο «τι σημαίνει για τον ίδιο/ την ίδια». Είναι δηλαδή η ανάπτυξη και η αναγνωστική ανταπόκριση στο «Ερώτημα/ Θέμα». Με το «ερμηνευτικό σχόλιο», στις γραπτές εξετάσεις αποτιμάται κατά πόσον οι μαθητές και οι μαθήτριες έχουν εσωτερικεύσει στρατηγικές και πρακτικές που αξιοποίησαν στον «ερμηνευτικό διάλογο».

Δ. Ενδεικτική πορεία για τη συγγραφή του ερμηνευτικού σχολίου που μπορεί να ακολουθήσει ένας μαθητής ή μια μαθήτρια είναι, μετά την ανάγνωση του κειμένου και πριν ξεκινήσει να γράψει το «σχόλιό» του/ της, να εντοπίσει ποιο είναι, κατά τη γνώμη του/ της, το θέμα του κειμένου και να καταγράψει στη συνέχεια το ερώτημα ή τα ερωτήματα που απορρέει/ουν από τον τρόπο που χειρίζεται ο/ η συγγραφέας το θέμα του/ της. Τέλος, να αξιολογήσει ποιο από τα ερωτήματα παρουσιάζει μεγαλύτερο ενδιαφέρον, στο οποίο θα στηρίξει το ερμηνευτικό του/ της σχόλιο. Στη συνέχεια, κατά τη συγγραφή του σχολίου, οι μαθητές και οι μαθήτριες οφείλουν να τεκμηριώσουν με αναφορές στο κείμενο ή σε συγκεκριμένους κειμενικούς δείκτες τις απαντήσεις που, κατά τη δική τους κρίση, δίνονται στο κείμενο. Επίσης, η δική τους απάντηση/ τοποθέτηση στο ερώτημα του κειμένου πρέπει να συνδέεται με το κείμενο.

Ε. Αξιολόγηση του ερμηνευτικού σχολίου

1. Σχετικά με την κατανόηση και την ερμηνεία του λογοτεχνικού κειμένου, αξιολογείται:

- η σαφήνεια της διατύπωσης του ερωτήματος/ θέματος, κάτι που σχετίζεται με τον βαθμό κατανόησης των ιδεών και του συναισθηματικού κλίματος του κειμένου, καθώς και η αναγνωστική ανταπόκριση των μαθητών και μαθητριών στο ερώτημα/ θέμα με την επαρκή τεκμηρίωση/ υποστήριξη της απάντησης με αναφορές-παραπομπές στο κείμενο.

- Σχετικά με τους κειμενικούς δείκτες:

Οι κειμενικοί δείκτες δε διδάσκονται αυτοτελώς, ενδιαφέρουν μόνο στον βαθμό που βοηθούν να αποδοθεί νόημα στο κείμενο. (Βλ. και *Γραμματική Χατζησαββίδη*, Πέμπτο κεφάλαιο). Οι αναφορές στο κείμενο ή σε συγκεκριμένους κειμενικούς δείκτες αξιολογούνται στον βαθμό που υποστηρίζουν επιτυχώς την ερμηνευτική προσέγγιση του μαθητή ή της μαθήτριας.

2. Σχετικά με την οργάνωση και τη γλωσσική έκφραση του ερμηνευτικού σχολίου, αξιολογείται: η αλληλουχία και η συνοχή του ερμηνευτικού σχολίου ως παραγόμενου κειμένου, η χρήση του κατάλληλου λεξιλογίου και η επίπτωση τυχόν γραμματικοσυντακτικών λαθών στην ερμηνευτική έκδοχή του μαθητή/ της μαθήτριας.

3. Επιδιώκεται το ερμηνευτικό σχόλιο να αξιολογείται συνολικά ως προς τα παραπάνω κριτήρια και να είναι εμφανής σε αυτό η κατανόηση/ ερμηνεία του λο-

γοτεχνικού κειμένου, καθώς και η **τεκμηριωμένη ανταπόκριση** του μαθητή/ της μαθήτριας απέναντι στο ερώτημα/ θέμα που διατυπώνει.

ΣΤ. Ενδεικτικές εκφωνήσεις του θέματος του ερμηνευτικού σχολίου:

- α. Να διατυπώσετε το ερμηνευτικό σας σχόλιο για το ποίημα/ αφήγημα κτλ.
  - β. Να σχολιάσετε εκείνο το θέμα, από όσα θέτει το κείμενο, που κρίνετε πιο σημαντικό.
  - γ. Ποιο είναι το ερώτημα που, κατά τη γνώμη σας, θέτει το κείμενο; Ποια είναι η απάντηση του κειμένου/ του ήρωα κτλ.; Ποια είναι η δική σας απάντηση;
  - δ. Ποιο είναι το ερώτημα που προκύπτει, κατά τη γνώμη σας, από τους στίχους ... του ποιήματος; Τι σημαίνει για εσάς αυτό το θέμα;
  - ε. Να παρουσιάσετε τη συναισθηματική κατάσταση ενός προσώπου, όπως αυτή εμφανίζεται στο απόσπασμα/ ποίημα. Εννοείται ότι η γνώμη σας είναι ανάγκη να στηριχθεί σε δείκτες του κειμένου.
- Ζ.** Το λογοτεχνικό κείμενο μπορεί να συνοδεύεται από **εισαγωγικό σημείωμα**, στο οποίο θα αναφέρονται πληροφορίες (χωρίς ερμηνευτικά σχόλια) που κρίνονται απαραίτητες για την κατανόηση του λογοτεχνικού κειμένου (π.χ. για το **συγκείμενο** του λογοτεχνικού κειμένου). Επίσης, μπορεί να δίνεται με τη μορφή υποσημείωσης η σημασία μιας λέξης που δεν είναι γνωστή. Τα κείμενα που θα διδαχθούν στη Λογοτεχνία στη διάρκεια της σχολικής χρονιάς, κατά τη διδασκαλία στην τάξη, και θα γίνουν αντικείμενο επεξεργασίας καλό είναι να επιλέγονται από **ποικίλες κατηγορίες** και να είναι: σε ίση περίπου αναλογία τα πεζά με τα ποιητικά, σε ίση περίπου αναλογία από ελληνική και ξένη λογοτεχνία, τα περισσότερα σύγχρονα (τουλάχιστον 12 κείμενα).

Με βάση τα παραπάνω ακολουθούν δύο παραδείγματα (ένα πεζό και ένα ποιητικό κείμενο), τα ερωτήματά τους (θέμα Γ΄ στις Πανελλαδικές), η μεθοδολογία απάντησης και οι ενδεικτικές απαντήσεις.

Παράδειγμα 1ο

Κώστας Ταχτοής
Τα ρέστα
 (απόσπασμα)

Εισαγωγικό σημείωμα

Το απόσπασμα από το αυτοβιογραφικό διήγημα του Κώστα Ταχτοή «Τα ρέστα» είναι αντλημένο από την ομώνυμη συλλογή (1972). Το κείμενο είναι βασισμένο στις αναμνή-

σεις του συγγραφέα από τα πρώτα παιδικά του χρόνια που τα πέρασε στη Θεσσαλονίκη κοντά στη μητέρα του.

Μα ήταν άλλες μέρες, όλες χειμωνιάτικες, όλες γεμάτες σύννεφα, που είχε τα μπουρίνια της, που κάπνιζε συνεχώς σα φουγάρο, κι έτρωγε τα νύχια της, και τέτοιες μέρες, όχι μόνο δεν έπρεπε να χαζέψεις στο δρόμο, μα ούτε στο σπίτι να παίξεις με τα χρυσά απ' τα τσιγάρα, ούτε να μιλήσεις. Γιατί σουλέγε: – «Πρόσεξε καλά, μη βγάλεις άχνα σήμερ' απ' το στόμα σου, γιατί θα σε σκίσω σα σαρδέλα!»

Τέτοιες μέρες το καλύτερο ήταν να μη σε στείλει έξω για θέλημα, γιατί ήξερες πως, όσο γρήγορα κι αν γύριζες πίσω, το σάλιο είχε κιάλας στεγνώσει, κι αν δεν είχε στεγνώσει το σάλιο, είχες ξεχάσει να πάρεις αλάτι, «Τι άλλο σούπε η μαμά σου να πάρεις;» σουλέγ' ο μπακάλης, μα όσο κι αν βασάνιζες το μυαλό σου, ήταν αδύνατο να θυμηθείς, ή χάζευες στο δρόμο, ξεχνούσες εντελώς πως σήμερα είχε τα μπουρίνια της και στεκόσουνα και χάζευες τα παιδιά πουδιναν μια δεκάρα κι έβλεπαν το Πανόραμα, ή σ' έβλεπαν να κρατάς κάτι σφικτά μέσα στη φούχτα σου, και σουλέγαν: – «Έλα να παλέψουμε και θα σ' αφήσω να με νικήσεις», και σούκλεβαν τα ρέστα χωρίς να πάρεις είδηση, κι εκείνη, αντί να βγει να δείρει τα παιδιά, έδερν' εσένα. – «Ήμαρτον μανούλα μου», φώναζες μέσα απ' τους λυγμούς σου, «ήμαρτον, δεν θα το ξανακάνω!», και προσπαθούσες να κρυφτείς πίσω απ' τη φούστα της, μα όσο της ξέφευγες, κι όσο περισσότερο έκλαιγες, τόσο περισσότερο σκύλιαζε, δεν της άρεσε να κλαις, ούτε να παρακαλάς, εννοούσε να δέχεσαι την τιμωρία σαν άντρας. – «Ή θα γίνεις άντρας και θα μάθεις να μην κλαις», σουλέγε αφρίζοντας και χτυπώντας όπου έβρισκε, «ή θα σε σκοτώσω από τώρα μια και καλή, να σε κλάψω και να σε ξεχάσω, αναντρους σαν τον προκομμένο τον πατέρα σου δεν χρειάζεται άλλους η κοινωνία – πες μου, θα γίνεις άντρας; Πες: “Θα γίνω άντρας!” Πες το γιατί δε θα βγεις ζωντανός απ' τα χέρια μου, σήμερα θάν' το τέλος σου!» Κι έλεγες: – «Ναι μανούλα μου, θα γίνω». – «Και δε θα ξαναχαζέψω στο δρόμο». — «Και δε θα ξαναχαζέψω!» – «Ούτε θα με πιάνουν κορόιδο οι αλήτες να μου κλέβουν τα ρέστα μου!» – «Όχι μανούλα μου, όχι!...» – «Άντε τώρα, ξεκουμπίσου από μπροστά μου πριν μετανιώσω, τράβα να πλύνεις τα μούτρα σου, και να μην ακούσω τσιμουδιά! – που να μην έσωνα και να μην έφτανα να σ' είχα γεννήσει!...»

[...]

Αχ, βρε μάνα! Έχουν περάσει – πόσα; Τριάντα χρόνια από τότε, κι ακόμα δεν έμαθα το μάθημά μου. Ακόμα δεν έγινα άντρας, ακόμα χαζεύω στο δρόμο κοιτάζοντας τα παιδιά, ακόμα μου κλέβουν οι αλήτες τα ρέστα. Κι αυτό είναι η μεγαλύτερη τιμωρία σου. Και δική μου τιμωρία – που δεν κατάλαβα, όσο ήταν ακόμα καιρός, τι υπέφερες τότε, και θέλησα να σ' εκδικηθώ. Μα που να πάρει ο διάβολος, έπρεπε να τα βάζεις μαζί μου για να ξεσπάς;

Δε μπορούσες δηλαδή να κάνεις τα στραβά μάτια όταν αργούσα δέκα λεπτά ή όταν ξεχνούσα ν' αγοράσω τ' αλάτι; Κι αν θυμάμαι καλά, τα ρέστα που μούχαν κλέψει τα παιδιά του απάνω δρόμου ήταν, στο θεό σου βρε μάνα, ή έξη ή επτά δεκάρες!

Κ. Ταχτσής, *Τα ρέστα. Διηγήματα*, εκδ. Γαβριηλίδη.

ΘΕΜΑ Γ΄

Στο απόσπασμα κυριαρχεί η εικόνα της μητέρας. Ποια εντύπωση έχει αφήσει τελικά στην ψυχή του αφηγητή; Πώς κρίνετε εσείς τη συμπεριφορά της μάνας και την τελική στάση του αφηγητή; Να αναπτύξετε τεκμηριωμένα τις σκέψεις σας σε ένα κείμενο δύο (2) παραγράφων 150-200 λέξεων.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Ο μαθητής/ η μαθήτρια πρέπει να συντάξει δύο (2) –κατά το δυνατόν συμμετρικές– παραγράφους. Η 1η παράγραφος απαντά στο 1ο ζητούμενο (= ποια εντύπωση έχει αφήσει τελικά στην ψυχή του αφηγητή η εικόνα της μητέρας;), με το οποίο οι μαθητές και οι μαθήτριες αναπτύσσουν κρίσιμα θέματα/ ερωτήματα που πραγματεύεται το λογοτεχνικό κείμενο, αξιοποιώντας συνδυαστικά κειμενικούς δείκτες. Ως κειμενικοί δείκτες στο συγκεκριμένο ερώτημα μπορούν να αξιοποιηθούν οι γλωσσικές επιλογές του συγγραφέα-αφηγητή και η οπτική γωνία του ώριμου πλέον αφηγητή. Η 2η παράγραφος απαντά στο 2ο ζητούμενο (= πώς κρίνετε εσείς τη συμπεριφορά της μάνας και την τελική στάση του αφηγητή;), με το οποίο οι μαθητές και οι μαθήτριες τοποθετούνται/ ανταποκρίνονται στα θέματα/ ερωτήματα αυτά, τεκμηριώνοντας τις προσωπικές τους θέσεις. Οι δύο (2) παράγραφοι αθροιστικά καλό είναι να βρίσκονται μέσα στο όριο των λέξεων που έχει τεθεί.

Ενδεικτική απάντηση

1η παρ. Στην ψυχή του αφηγητή πικρή και αρνητική είναι η εικόνα της μάνας. Η αυταρχική συμπεριφορά της έχει στιγματίσει τον εσωτερικό κόσμο του παιδιού. Ο αφηγητής προσπαθεί να έρθει στη θέση της μάνας και να τη δικαιώσει, αλλά δεν το καταφέρνει, δεν τη συγχωρεί για τα ξεσπάσματά της. Το γεγονός ότι ακόμα «δεν έγινα άντρας, ακόμα χαζεύω στο δρόμο κοιτάζοντας τα παιδιά, ακόμα μου κλέβουν οι αλήτες τα ρέστα» το καταλογίζει έμμεσα στη μάνα και το θεωρεί και δική της και δική του τιμωρία. Ο Ταχτσής αυτοβιογραφείται τραγικά.

2η παρ. Ο αναγνώστης δε δικαιολογεί ούτε αυτός τη σκληρή στάση της μάνας. Αντίθετα, αντιλαμβάνεται και κατανοεί τη στάση του αφηγητή ενήλικα. Ταυτίζεται τελικά με τον αφηγητή, τον δικαιολογεί, καθώς κατανοεί ότι είναι δύσκολο να δικαιώσει τη στάση της μάνας. Τελικά ο αναγνώστης καταλαβαίνει ότι η αντίδραση της μάνας σε συνδυασμό με την απουσία πατρικού προτύπου (διαζύγιο) έχει επηρεάσει βαθιά και αμετάκλητα τον ψυχισμό του αφηγητή-συγγραφέα.

ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΘΕΜΑΤΩΝ ΜΕ ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΗ ΣΕΙΡΑ

ΘΕΜΑΤΑ	ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ	ΣΕΛΙΔΑ
Αθλητισμός	Εκδοτική Αθηνών	σελ. 308
Αλγόριθμοι	Στέλιος Παπαθανασόπουλος	σελ. 277
Ανθρώπινα Δικαιώματα	Δημήτρης Παξινός	σελ. 258
Βία – (σχολική) [2]	1. Κώστας Αγγελάκος 2. Δίκτυο κατά της Βίας στο Σχολείο	σελ. 189 σελ. 328
Βιβλίο (έντυπο & ηλεκτρονικό)	Γιώργος Μπαμπινιώτης	σελ. 217
Γλώσσα – Γλώσσα των νέων [5]	1. Γιώργος Μπαμπινιώτης 2. Ιωσήφ Σπφάκης 3. Γ. Ανδρουτσόπουλος 4. Φάνης Κακριδής 5. Β. Κανελλοπούλου	σελ. 55 σελ. 296 σελ. 322 σελ. 231 σελ. 230
Δημοκρατία [4]	1. Κορνήλιος Καστοριάδης 2. Μάνος Χατζιδάκις 3. Tzvetan Todorof 4. Μπαράκ Ομπάμα (Ομιλία)	σελ. 383 σελ. 293, 339 σελ. 26 σελ. 74, 384
Διαδίκτυο – Ψηφιακά μέσα κοινωνικής δικτύωσης [6]	1. Θεοδώρα Τσώλη 2. N. Christakis & J. Fowler 3. Nuccio Ordine 4. Ιγνάσιο Ραμονέ 5. Τ. Μπάιλα 6. https://www.lawspot.gr/nomika-nea/heiragogisi-sto-diadiktyo-kai-dedom-ena-prosopikoy-haraktira-gnomodot-isi-eepd	σελ. 220 σελ. 208 σελ. 265 σελ. 262 σελ. 232 σελ. 233
Εκπαίδευση-Παιδεία [6]	1. Γιώργος Σεφέρης 2. Γιώργος Μπαμπινιώτης 3. Σταύρος Ζουμπουλάκης 4. Βασίλης Καραποστόλης 5. Κώστας Μπαλάσκας 6. Nuccio Ordine	σελ. 80 σελ. 186 σελ. 14 σελ. 326 σελ. 20 σελ. 252
Εθελοντισμός	Ευγενία Θάνου	σελ. 16

Ελευθερία Ελευθερία & Ηθική	Κώστας Μπαλάσκας Fernando Savater	σελ. 49 σελ. 161, 212
Επιστήμη [2]	1. Γιώργος Γραμματικάκης 2. Ε.Π. Παπανούτσος	σελ. 274 σελ. 62
Εργασία	Γιάννης Μουρουζίδης	σελ. 22, 378
Ευημερία & Ανάπτυξη	Θανάσης Γιαλκέτσης	σελ. 284
Ευρωπαϊκή Ένωση (2)	1. Κάρολος Παπούλιας (ομιλία) 2. Βαλερί Ζισκάρ Ντ' Εστέν	σελ. 70 σελ. 287
Ευτυχία	Jacqeline de Romilly	σελ. 314
Εφηβεία	Κωστής Παπαγιώργης	σελ. 334
Η ζωή στις πόλεις [2]	1. Θανάσης Δρίτσας 2. Arneau Monterde	σελ. 354 σελ. 355
Ιστορία	Γιώργος Δερτιλής	σελ. 302
Ιστορικός αναλφαβητισμός	Μαριάννα Τζιαντζή	σελ. 46
Καινοτομία	Τάκης Αθανασόπουλος	σελ. 280
Καταναλωτισμός	Πασκάλ Μπρυκνέρ	σελ. 268, 389
Κριτική (βιβλιοκριτική) Κριτική (θεατρικό έργο)	Κώστας Αγγελάκος Ζωή Τόλη	σελ. 95 σελ. 99
Μετανάστευση	Tzvetan Todorof	σελ. 290
Μετανάστευση των νέων [2]	1. Κώστας Μπαλάσκας 2. Γιώργος Στείρης	σελ. 344 σελ. 193, 203
Μ.Μ.Ε. (δημοσιογραφία) Μ.Μ.Ε. (εικόνα)	Χρήστος Γιανναράς Ολύμπιος Δαφέρμος	σελ. 52 σελ. 255
Νέοι & εργασία	Κώστας Μπαλάσκας	σελ. 331
Παγκοσμιοποίηση [4]	1. Ολύμπιος Δαφέρμος 2. Γ. Μπακίδης & Α. Τριφύλλης 3. Yuval Noam Harari (1) 4. Yuval Noam Harari (2)	σελ. 249 σελ. 214 σελ. 235 σελ. 368
Παράδοση [3]	1. Γιώργος Σεφέρης (στοχαστικό δοκίμιο) 2. Κυριάκος Πλησής 3. Παντελής Μπουκάλας	σελ. 64 σελ. 299 σελ. 223, 349
Πνευματικός άνθρωπος	Γ. Σεφέρης - Γ. Θεοδοκάς	σελ. 318

Ποιότητα ζωής	Παναγιώτης Κουμεντάκης	σελ. 271, 390
Πόλεμος & δικαιώματα [2]	1. Γιατροί χωρίς Σύνορα (επιστολή) 2. Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού	σελ. 363 σελ. 364
Συνέντευξη [2]	1. Οδυσσέας Ελύτης 2. Ρόμπερτ Σίλβερς	σελ. 92 σελ. 87
Στερεότυπα	Ελένη Μαραγκουδάκη	σελ. 162
Τέχνη [2]	1. Κάρολος Κουν 2. Νίκος Δήμου (στοχαστικό δοκίμιο)	σελ. 305 σελ. 66
Τεχνητή νοημοσύνη	Χρήστος Χωμενίδης	σελ. 277
Φυσικό περιβάλλον [2]	1. Αλέξανδρος Γεωργόπουλος & Ελισάβετ Τσαλίκη 2. Eric Hobsbawm	σελ. 311 σελ. 394
Ψηφιακός λόγος	Νίκος Δήμου	σελ. 59